

A Bakony hegység természeti értékei

I. Botanikai értékek

CSIBY MÁRIA – DR. TÓTH SÁNDOR

Bevezetés

A természetvédelem napjainkban világszerte, így hazánkban is egyre többet foglalkoztatja az embereket. Nem csoda, hogy az utóbbi időben Magyarországon is komoly mértékben megnövekedett a természetvédelemmel foglalkozó irodalom. Különösen nagy lendületet kapott a környezetvédelem és ennek részeként a természetvédelem 1970 óta. Ekkor hangzott el az UNESCO 16. közgyűlésén „Az ember és bioszféra (MAB)” program megvalósításának terveze.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum fennállása óta szívügyének tekinti a természetvédelmet. A múzeum dolgozói az intézmény sajátos lehetőségeit kihasználva igyekeznek közreműködni a természetvédelem hivatásos szerveivel, természeti értékeink felkutatásában, megőrzésük biztosításában és minél szélesebb rétegekkel való megismertetésükben. Ezt a célt kívánja szolgálni jelen munkánk is.

A természetvédelem nagymértékű megnövekedése hazánkban is törvényszerű, hiszen a civilizáció, a technika terjedésével egyre többet veszít arculatából környezetünk. Az emberi társadalom fennmaradásához szükség van a természet átalakítására, azonban nem mindegy milyen formában, milyen módszerekkel veszi el az ember a természettől azt, amire szüksége van. Ma már talán senki nem vitatja, a század elején is rájöhetettek volna az emberek, hogy a vasút- és útépitéshez szükséges bazaltot nem feltétlenül a Badacsony-hegy oldalából kell kibányászni. Kétségtelenül akkor is voltak már természetvédők emberek, akik felemelték szavukat a Balaton-parti bazalthegyek védelmében. Mégis csak az 1960-as évek végén hagytak fel a bazaltbányászattal a Balaton-parton.

A természetvédelem rendkívül szerteágazó, sokoldalú tevékenység, melyet ma már hazánkban is az utóbbi években hatalmasra duzzadt létszámmal dolgozó szervezet (OKTH) old meg. Ez a kör még jelentősen bővül elsősorban a megyei tanácsokon e célra rendelkezésre álló, a megyei jelentőségű értékek védelmét szolgáló apparátussal, de nagy társadalmi erőt képvisel a HNF és nem elhanyagolható a szerepe az erdészetnek, az oktatási intézményeknek és a természettudományi múzeumoknak sem. E felsorolás korántsem lehet teljes és a természetvédelem nem is határolható el ilyen értelemben. Bármennyire is felduzzadt a természetvédelemmel hivatalból foglalkozók száma, a természetvédelem terén csak akkor sikerül jelentősebb előrehaladást elérni, ha valamennyi hazáját szerető ember egyöntetűen magáévá teszi a természetvédelem gondolatát és részt vállal közvetlen környezetének védelméből. Csakis így lehet érvényt szerezni a ma már egyébként szép számmal meglévő természetvédelmi törvényeinknek.

A természeti érték fogalma nem könnyen határozható meg. Tágabb értelemben természeti érték a bennünket körülvevő természetes környezet: a föld, a víz, a levegő, a növény- és állatvilág. Vannak természetesen kiemelt jelentőséggel bíró természeti értékek, melyek országosan, sőt sok-

szor hazánk határain túl is ismertek (Hortobágy, Aggteleki-cseppkőbarlang stb.). A cél az, hogy ne csak ezek képezzék a természetvédelem tárgyát, hanem növények, fák, erdők, a ma még meglévő, de a civilizáció által veszélyeztetett természetes növénytársulások utolsó foltjai, melyek menedéket jelenthetnek egyébként kipusztulásra ítélt állategyütteseknek is. Ugyanígy természeti érték az erdőkkel, ligetekkel, virágos rétekkel, csobogó vízi patakokkal, kristálytisza vízi forrásokkal tarkított táj is, mely nemcsak az ember széppézzékét elégíti ki, hanem a testi-lelki felüdülést, a turisztikát is jól szolgálja.

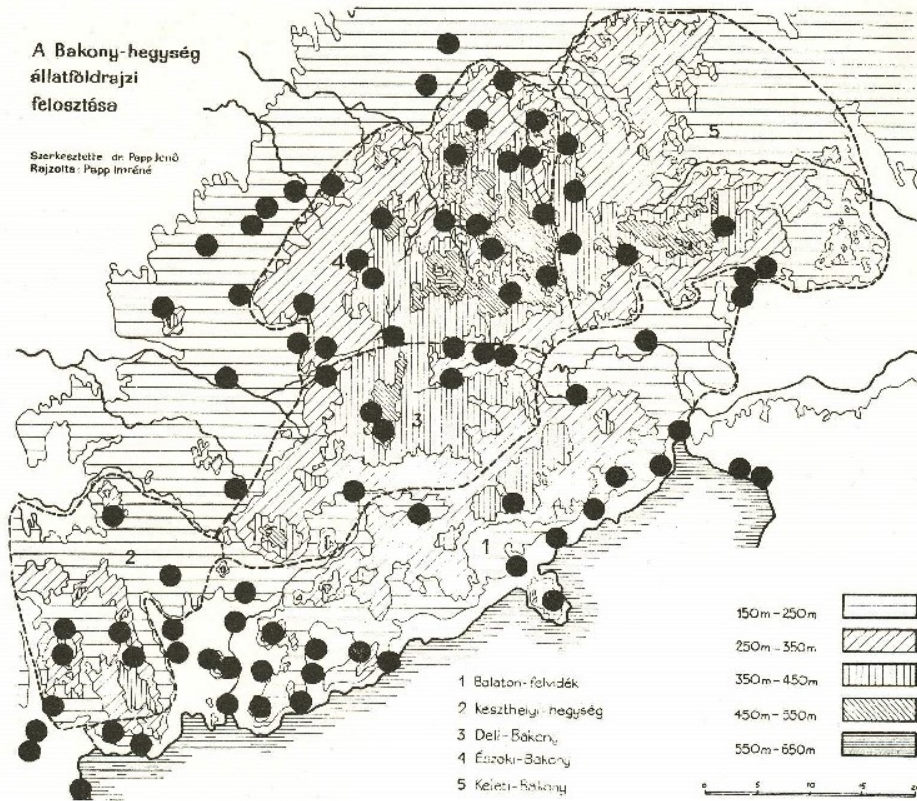
A természetvédelemnek hazánkban is vannak hagyományai. A korábbi törekvések azonban szinte kizárólag a természeti ritkaságoknak az utókor számára történő megőrzésére irányultak. Ez érthető is, hiszen korábban nem jelentett gondot az embereknek a civilizáció terjedése által okozott környezetszennyezés, bőven állt rendelkezésre a tiszta víz, a jó levegő, nem veszélyeztette az állatvilágot a mezőgazdasági vegyszerek sokasága, a táj arculatát a bányászat, a vasút, az út, a városépítés stb.

Hazánkban az első természetvédelmi rendeletnek az 1879-ben napvilágot látott erdőtörvény tekinthető. 1894-ben jelent meg a mezőgazdasággal és mezőrendőrséggel foglalkozó rendelet, melynek egy része (XII. törvénycikk 56. és 57. §-a) kitért a hasznos madarak és hasznos emlősök védelmére.

Természettvédelmi szempontból a századforduló táján két madártani vonatkozású könyv megjelenése tekinthető mérföldkönek. A „Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre” c. könyv a híres ornitológus, CHERNEL ISTVÁN tollából 1899-ben látott napvilágot. Két évre rá, 1901-ben adták ki HERMAN OTTÓ ma is népszerű könyvét „A madarak hasznáról és káráról” címmel. E könyvek természetvédelmi szempontból elsősorban a madarakra irányították a figyelmet és hosszú időn keresztül meghatározó szerepet játszottak a természetvédelmi szemlélet alakításában.

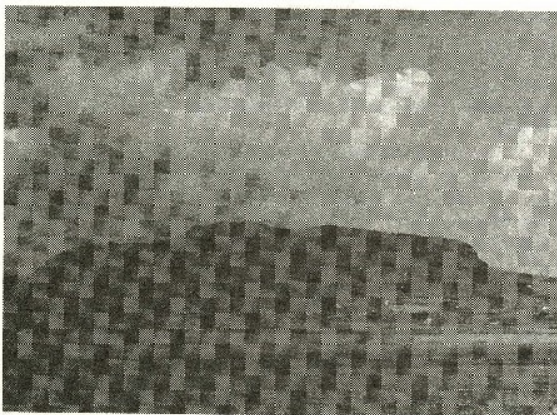
E vázlatos felsorolásból nem hagyhatjuk ki KAÁN KÁROLY nevét, akinek „Természettvédelem és természeti emlékek” c. 1932-ben megjelent hatalmas munkájában a természetvédelem tárgykörébe tartozó lapvető kérdések részletes elemzésével kiemelkedő helyet foglal el a hazai természetvédelmi irodalomban.

1938-ban alakult meg az Országos Természettvédelmi Tanács, melynek első elnöke KAÁN KÁROLY volt, akinek neve szorosan kapcsolódik hazai természetvédelmünkhöz. Az Országos Természettvédelmi Tanács elsődleges feladata az volt, hogy érvényt szerezzen a természetvédelmi törvényben szereplő rendeleteknek. Az OTT a felszabadulásig hazánk 197 természeti értékét nyilvánította védetté. A II. világháború nemcsak a természetvédelem ügyét vetette vissza, hanem nagyon sok természeti érték pusztulását is okozta.

1. ábra: Botanikai természeti értékek előfordulási helyei a Bakony hegységben
Abb. 1: Die Fundorte der botanischen Schätze im Bakony-Gebirge.

A háború után 1947 jelentette a kibontakozás évét, az Országos Természetvédelmi Tanács újjáalakulásával. Kiemelt jelentőségű volt az 59/1954 (IX. 9.) MT számú rendelet, mely fokozott védelemben részesítette a természetvédelmi szempontból fontos madarakat. Célként tűzték ki a madárvédelem tömegmozgalommá fejlesztését. Meg kell még említeni a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1961-ben megjelent 18. sz.

2. ábra: A Szent György-hegy távlati képe
Abb. 2: Perspektivenbild des Szent György-Berges.

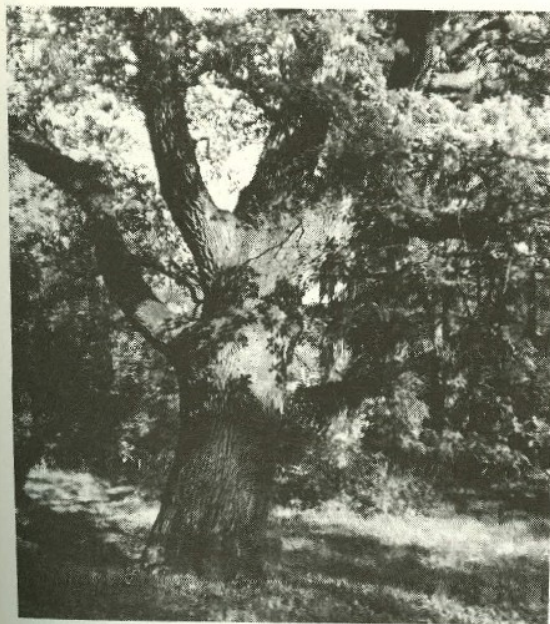
rendeletét, mely intézkedik az Országos Természetvédelmi Hivatal létrehozásáról, a természeti értéket képviselő objektumok védetté nyilvánításának módjáról, nyilvántartásáról és kezeléséről. Az OTvH mellett tanácsadó szervként a szakértőkből álló Természetvédelmi Tanács működik. Az OTvH elnökének utasításai és határozatai közül kiemeljük a 3/1975. (TK 21) OTvH számú utasítását, mely a védetté nyilvánított állatok értékének megállapításáról intézkedett.

A legutóbbi években felgyorsult hazánkban a természetvédelem. Határozat született a nemzeti parkok létesítéséről és bevezették az országos jelentőségű természeti érték fogalmát. Ezek az OTvH hatáskörébe maradtak, ugyanakkor a megyei jelentőségű természeti értékek ügye a jövőben a tanácsok kezébe kerül.

Végül meg kell említeni, hogy 1977-ben rendelet született az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács, illetőleg az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal létesítéséről.

A természetvédelem helyzete a Bakony hegységben

A Bakony hegység természetvédelmének története nem választható el a hazai természetvédelem történetétől. Bizonyos okok miatt területünkön régebben intenzívebb volt a természetvédelem, pontosabban a hazai természetvédelem homlokterében állt itt e tevékenység. A probléma a Balatonnal, illetőleg a Balaton környezetével kapcsolatos (Balatonparti bazaltbányászat, Tihanyi-félsziget stb.). Korábban

3. ábra: A zirci arborétum legidősebb fájaként tartják számon ezt a kocsányos tölgyet, korát 350–400 évre becsülik.
Abb. 3: Diese Stieleiche wird als der älteste Baum des Arboretums von Zirc registriert

Veszprém megye első helyen állt hazánkban a védett területek nagysága tekintetében. A nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek létesítése gyökeresen megváltoztatta ezt a helyzetet, ma már az elsők között sem említhető megyénk. Ez a helyzet némileg javulni fog a hegység javára, ha a tervezett és folyamatban lévő védetté nyilvánítások befejeződnek.

Bár a korábbi tervekben szerepelt a hegység területén nemzeti park létesítése, de eddig erre nem került sor. A kérdés véglegesen ugyan nem került le a napirendről, mégis valószínűnek látszik, hogy területünkön nemzeti park létesítésére a jövőben sem kerül sor.

A tájvédelmi körzetek létesítése napjainkban még nem fejeződött be. Jelenleg meglévő tájvédelmi körzetek:
Badacsonyi Tájvédelmi Körzet
Szent György-hegyi Tájvédelmi Körzet
Tihanyi Tájvédelmi Körzet.

Folyamatban van az alábbi tájvédelmi körzetek létesítése:

Somlói Tájvédelmi Körzet
Magas-Bakonyi Tájvédelmi Körzet.

Bizonytalan még a Keszthelyi-hegység jövője. Elképzelhető, hogy abból is tájvédelmi körzet lesz, hiszen értékei alapján ez indokolt lenne.

Országos jelentőségű természetvédelmi területek szempontjából gazdag a Bakony hegység és a közeljövőben még jelentősen fog gazdagodni, hiszen sok védetté nyilvánítás most van folyamatban. Eddig meglévők:

Balatonkenesei tátorjános
Darvas tói lefejtett bauxitlencse
Farkasgyepűi kísérleti erdő
Fenyőfői ősfenyves
Koloska-völgy
Kövágóórsi kőtenger

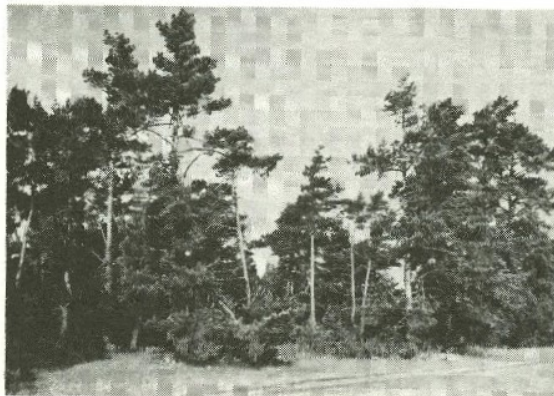
Sümegei Mogyorós-domb
Szentgáli tisztás
Tapolcai Tavasbarlang felszíne
Úrkúti őskarszt
Uzsai csaraboserdő
Várpalotai homokbánya
Zirci arborétum

Szerepel még a tervekben, illetőleg folyamatban van többek között az alábbi objektumok országos jelentőségű természetvédelmi területté nyilvánítása:

Balatonfüredi karsztbokorerdő
Aszófőnél a téltemető előfordulás
Felsőnyirádi erdő
Devecseri Széki erdő
Királykúti-völgy (Felsőörs)

A helyi jelentőségű természeti értékek kategóriában ugyancsak gazdag a Bakony hegység. Már védettek közül az alábbiakat soroljuk fel példaként, megjegyezve azt, hogy e téren van folyamatban a legtöbb változás:

Fehérvárcsurgói Gaja-szurdok
Fehérvárcsurgói kastélypark
Szentgáli Tisztavíz forrás
Padragkúti sziklák
Balatonakaratyai Rákóczi-szilfa
Diszeli (pontosabban sáskai) Ember-kő
Cseszneki Vár-hegy
Tátikai ősbükkös
Szigligeti arborétum
Pécselyi Zádor-kút
Pulai Kinizsi forrás
Kámondi park
Szépalmapusztai arborétum
Sümegei Vár-hegy
Keszthelyi Helikon park
Keszthelyi Kastély park
Lesencetomaji mamutfenyők
Keszthelyi vadgesztenyefasorok
Nagyvázsonyi kastélypark
Devecseri Szabadság park
Fenekpusztai fenyőfasorok
Veszprémi tisztafa
Kárpáti sáfrány termőhelye
Balatongyöröki Büdöskúti arborétum
Balatonalmádi öregpark
Pápai belső várkert
Dobai Szociális Otthon parkja

4. ábra: Részlet a fenyőfői ősfenyvesből
Abb. 4: Teil des Urtannenwaldes von Fenyőfő

5. ábra: Részlet a Badacsonyörs melletti Folly-féle arborétumból
Abb. 5: Teil aus dem Folly'schen Arboretum neben Badacsonyörs

Bakonybéli Szociális Otthon parkja
Hévízi SZOT Szanatórium parkja
Farkasgyepűi Gyógyintézet parkja
Ajka városliget
Bánhalmi kastélypark
Csopaki Növényvédelmi és Agrokémiai Állomás parkja
Balatonfüredi Kiserdő park
Óbudavári Mosóház forrás

6. ábra: Védett vadgesztenyefasor Keszthely és Fenékpusztá között
Abb. 6: Geschützte Kastanienallee zwischen Keszthely und Fenékpusztá

A Bakony hegység botanikai természeti értékei

Az ide tartozó növények köre igen tág és sokrétű, a virágtalan növényektől kezdve a lágyszárú virágos növényeken keresztül a cserjéken át a fákig, parkokig bezárólag.

Szót kell itt ejteni arról a készülő természetvédelmi rendeletről, mely tartalmazza majd a jelentősebb természeti értéket képviselő védett növények jegyzékét, és természetesen lényegesen fogja növelni a Bakony hegységben a védett természeti értékek számát. Mivel ez a rendelet előttünk még ismeretlen, ezért védett növényekről egyelőre általában nem beszélhetünk. Inkább használjuk a „természeti érték” vagy a „természetvédelmi szempontból jelentős növények” terminológiát. A növények közül jelenleg elsősorban fák, fasorok, parkok élveznek védeltséget. A természetvédelmi területeken persze elméletileg minden növény (és állat) védett.

Jelenleg valószínűleg senki nem vállalkozhatna arra, hogy a Bakony hegység botanikai természeti értékeinek pontos és teljes jegyzékét elkészítse. A „teljes” fajlista összeállításának több akadálya is van:

A Bakony hegység florisztikai kutatása sok szempontból még nem tekinthető befejezettnek. Különösen áll ez a megállapítás egyes virágtalan csoportokra.

Sok esetben nem dönthető el, hogy milyen növényfajok tekinthetők botanikai természeti értéknek. Előfordulhat, hogy ugyanaz a növényfaj egyik helyen természeti érték, ugyanakkor más termőhelyén nem fogjuk fel annak. Erre bőven találhatunk példát a „Védett természeti értékeink” c. könyvben is.

Rendkívül nehéz az idevágó, igen szerteágazó és hatalmas irodalom áttekintése, nem is szólva adattári anyagokról, levelekről.

Részben az elmondottak, részben egyéb okok miatt jelen munka sem tűzte ki céljává a Bakony hegység botanikai természeti értékeinek teljes feldolgozását, ismertetését. Ezt a korlátozott terjedelem sem teszi lehetővé. Inkább az a megoldás látszott célszerűnek, hogy részletesebb leírás kapnak a szerzők szerint a Bakony hegység szempontjából kiemelkedő természeti értéket képviselő növények és ezek némelyike, valamint a kevésbé jelentősök pedig csak felsorolászerűen kerülnek be a munkába.

Fenti megfontolások miatt természetesen az irodalomjegyzék összeállításában sem törekedtünk teljességre, vonatkozik ez elsősorban az egyes fajok után felsorolt irodalomra. Sok esetben a teljességre törekvés itt komoly mértékben megnövelte volna a terjedelmet is. Az egyes fajok után felsorolt irodalom inkább csak azok munkáját iparkodik megkönnyíteni, akik a témával részletesebben kívánnak foglalkozni.

A Bakonyi Természetudományi Múzeum terveiben szerepel „A Bakony természettudományi kutatásának eredményei” sorozatban önálló kiadványként „A Bakony hegység természeti értékei” c. munka, melyben valószínűleg lehetőség lesz a természeti értékek bővebb ismertetése mellett részletesebb irodalomjegyzék közreadására is.

Jelen munka nem tesz különbséget virágtalan és virágos növények között, továbbá a virágosokon belül lágyszárúak, cserjék és fák között. Ugyanakkor nem foglalkozik a parkokkal, arborétumokkal, illetőleg természetvédelmi szempontból jelentős természetes növényegységekkel.

A Bakony hegység rövid természetföldrajzi és növényföldrajzi jellemzése

A Dunántúli-középhegység legnagyobb, közel 4000 km² kiterjedésű táját természetföldrajzi és növényföldrajzi szempontból JUHÁSZ Á. (1975) és FEKETE G. (1964) munkája alapján jellemezzük. A hegység a környezetétől viszonylag jól elkülöníthető középtáj, melyet délen és délkeleten a Balaton és a Mezőföld, keleten a Móri-árok, északon és északkeleten

az Igmánd–Kisbéri-medence, nyugaton pedig a Kisalföld határol.

A tág értelemben vett Bakony hegység növényföldrajzilag nem egységes terület. A Dunántúli-középhegység tagjaként a *Bakonyicum* flórávidékéhez tartozik. A hegység területén három flórajárás osztozik: *Vesprimense*, *Balatonicum*, *Zala-diense*. Utóbbi tulajdonképpen csak érinti hegységünket, elsősorban a Bakonyalja területén. Mindenesetre a zalai flórahatások a Bakony hegységben nagyon jelentősek. A *Vesprimense* flórajárás kiterjed a tulajdonképpeni Bakony hegységre (Északi-, Déli- és Keleti-Bakony, részben a Bakonyalja), továbbá a Vértesre és a Velencei-hegységre. A *Balatonicum* alatt a Keszthelyi-hegység, a Tapolcai-medence és a Balaton-felvidék értendő. A hegység vegetációja nagyon változatos, színező flóraelemek sokaságával.

E munkának nem célja a hegység részletes természetföldrajzi, illetőleg növényföldrajzi leírása. Csupán néhány mondatlal jellemezzük a természetföldrajzi és növényföldrajzi szempontból egyaránt megegyező kistájakat.

1. *Keszthelyi-hegység*: A Bakony és egyben a Dunántúli-középhegység legnyugatibb tagja. Központi, letarolt tönkrögökből álló része meredek lépcsőkkel szakad le a dombsági térszínekre. A hegység legfontosabb kőzetei a triász dolomit és a mészkő, mely a mérsékelt meleg és mérsékelt nedves, enyhe télű (szubmediterrán) mikroklíma közreműködésével főleg a déli kitettségű lejtőkön speciális növénytársulások (nyílt és zárt dolomit sziklagyep, elegendő karszterdő) kialakulását eredményezte. Ezek dolomit endemizmusok és dolomit reliktumok sorozatának nyújtanak jó tenyészhelyet, főleg a karsztos fennsíkokon és lejtőkön. Ugyanakkor a terület növényzetében jól kimutatható zalai flórahatások is jelentkeznek. Szerkezetileg a Keszthelyi-hegységhez kapcsolódik az északabbra fekvő Tátika-csoport, a maga bazalthegegyével, melyek közül a Tátika a legszebb.

2. *Tapolcai-medence*: Geomorfológiai arculatát elsősorban a bazaltsapkás tanúhegyek szabják meg. A medence alapját triász mészkő és dolomit alkotja, melyre különböző vastagságban változó korú és minőségű üledékek települtek. A medence éghajlata mérsékelt meleg és mérsékelt száraz, enyhe télű, növényföldrajzilag nem egységes terület. A bazalthegek melegkedvelő déli elemekben gazdagok, az alacsonyabb fekvésű területek üde láprétegein gazdag lágvegetáció alakult ki, montán növényfajokkal (ez sajnos nagyrészt már elpusztult).

3. *Balaton-felvidék*: Szerkezeti és földtani felépítését, geomorfológiai arculatát tekintve egyaránt változatos kistáj-csoport, melyet több kistájra oszthatunk (Balatoni-Riviera, Balaton-felvidék a kismedencékkel). Éghajlata meleg és viszonylag száraz, erős szubmediterrán vonásokkal, mely a növényzet alakítására jelentős befolyást gyakorol. A dolomit-felszíneken a Keszthelyi-hegységben megszokott gazdag dolomitvegetáció alakult ki. Nagyon jellemző a karsztbokor-erdő sok csereszömörccével (Péter-hegy, Tamás-hegy). A permi vörös homokkőfelszíneken mészkőről tölgyesek, a lejtők barna erdőtalajain elegendő cseres-tölgyes állományok díszlenek. A terület természetes vegetációja sokféle, így a Tihanyi-félszigeten is ma már csak másodlagos.

4. *Déli-Bakony*: A hegység második legnagyobb kistáj-csoportja, átlagos tengerszint feletti magassága 300–350 m, több földrajzi kistájra tagolható. Területén féldoladalan megbillent bazalttörzsi tönkrögök (Kab-hegy, Agár-tető) és lapos fennsíkszínek, tektonikus medencék (Úrkúti-medence), árkos süllyedékek (Veszprém–Nagyvászsonyi-medence) stb. váltakoznak. Éghajlata kettős, az alacsonyabb részeken mérsékelt meleg, mérsékelt nedves és enyhe télű, a magasabb részeken montán hatások eredményeként hűvös. A terület földrajzi és botanikai szempontból egyaránt átmenetet

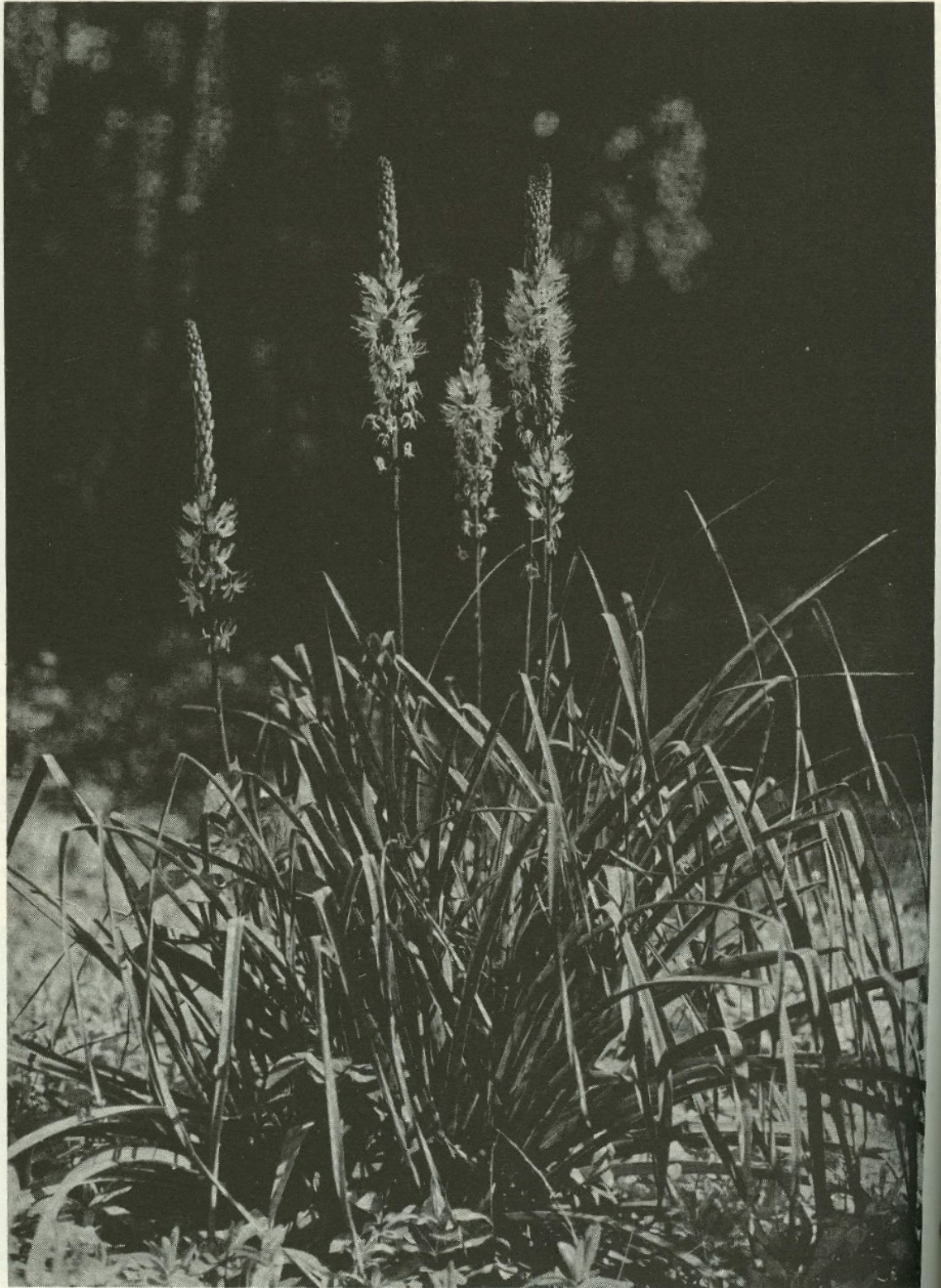

7. ábra: Balatonakarattyán még ma is látható a híres Rákóczi fa
Abb. 7: Der bekannte Rákóczi-Baum ist im Balatonakarattya auch heute noch zu sehen

képez a Balaton-felvidék felől az Északi-Bakony felé. A cseres-tölgyes erdőtársulások ugyanúgy megtalálhatók a területen, mint a bükkösök az északi hegylejtőkön. Sok déli clem találja meg életfeltételeit, ugyanakkor a délnyugati részeken már az Alpokalja florisztikai hatása is érvényesül. A Déli-Bakony növényföldrajzi szempontból legjelentősebb növénye a tiszafa.

5. *Északi-Bakony*: A hegység egyik legnagyobb kiterjedésű egysége, átlagos tengerszint feletti magassága 400 m körül van. A tájat az atlanti és montán éghajlati sajátosságok jellemzik. Az évi csapadék összege itt a legnagyobb (800 mm), ezért a természetes növénytársulások közül főleg a szubmontán bükkösök és gyertyános-tölgyesek a jellemzőek. Az elsősorban mészkőből és dolomitból felépülő hegység belsejébe ún. intramontán medencék ékelődnek (pl. Porvai-medence, Zirci-medence), melyekben túlnyomórészt mezőgazdasági művelés folyik az eredeti erdőségek kiirtása óta. Az Északi-Bakony flórájára a magashegyvidéki (montán, szubmontán) fajok előfordulása jellemző.

6. *Keleti-Bakony*: Természetföldrajzi szempontból az Északi-Bakony részeként fogják fel, azonban geomorfológiai szempontból és felszínalakító kőzetei alapján meglehetősen egységes terület. Növényföldrajzi, továbbá állatföldrajzi megfontolások alapján egyértelműen külön tájként kezelik. Az emberi kultúra a természetes növénytakarót jelentős mértékben átalakította ugyan, azonban a mérsékelt meleg és mérsékelt csapadékos időjárás ma is lehetővé teszi a karsztbokorerdők és a montán jellegű területeken a gyertyá-

8. ábra — Abb. 8: Királyné gyertyája (*Asphodelus albus*)

nos-tölgyes erdőtársulás fennmaradását. A hűvösebb völgyek (Burok-völgy, Malomréti-völgy) glaciális reliktumokat is rejtegetnek.

7. *Bakonyalja*: A hegységet északról és északkeletről valamint nyugatról nagy kiterjedésű hegységelőtéri-dombsági térszín kíséri. JUHÁSZ Á. (1975) a terület egy részét a Déli-Bakonynál (Devecseri-Bakonyalja), egy további részét az Északi-Bakonynál (Pápai-Bakonyalja) tárgyalja. Az ő felfogása szerinti „Bakonyalja” néven a Pannonhalmi-dombságot, a Suri-Bakonyalját és a Móri-árok hegységünkhöz

tartozó részét értjük. Növényföldrajzi szempontból Bakonyalja alatt inkább a Devecseri- és a Pápai-Bakonyalját kell értenünk, annál is inkább, mivel munkánkban a Pannonhalmi-dombság területével nem foglalkozunk. A Bakonyalja déli részén erős zalai flórahatások érződnek (ez a terület tulajdonképpen már a *Saladiensis*-hez mutat jelentős kapcsolatot), főleg a Bakony és a Somló között húzódó dombvidékeken (Széki-erdő, Felsőnyirádi-erdő). Ugyanakkor a terület északi felére inkább az alföldi klímahatások jellemzőek (Fenyőtő).

A hegység természetvédelmi szempontból jelentősebb növényei

Allium victorialis L. 1753
Győzedelmes hagyma
(Havasi hagyma)

Prealpin-alpin, nálunk dealpin, közép-európai–kaukázusi magashegységi faj. Az alhavasi társulásokban gyakori győzedelmes hagyma hazánkban csak a Bükkben (Ablakoskő-völgy, Száz-völgy) és a Bakonyban fordul elő. Hegységünk flórájának ismert és jelentős színező eleme, jégkorszaki reliktum, melyet JÁVORKA S. fedezett fel a Keleti-Bakonyban. Lelőhelyein elegendő karszterdőben, illetőleg szurdokerdőben fordul elő. Az Esztergályi-völgyben közvetlenül a medvefű kankalin élőhelye alatti populációja rendkívül kicsiny, mindössze néhány fő, ami felveti annak lehetőségét, hogy mesterségesen odatelepített példányokról van szó.

Termőhelyei:

1. Hárskút: Esztergályi-völgy
2. Várpalota (Királyszállás): Burok-völgy (a Bükkös-árok betorkollásától K-re).

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 33)
Földváry M. (1933, p.)
Rédl R. (1942, p. 1–158)
Soó R. (1973, p. 66–67)
Soó R. – Jávorka S. (1951, p.)
Soó R. – Kárpáti Z. (1968, p. 677)
Vida G. (1954, p. 306)

Asphodelus albus MILL. 1768
Királyné gyertyája
(Genyőte)

Szubmediterrán-montán elem, mely Dél-Európában általában magasabb (600–1400 m) területeken tenyészik. Hazánkban inkább az alacsonyabb részekre jellemző, de kivételképpen a tsz. fölött csaknem 600 m magasan is előfordul (Kab-hegy). Magyarországi elterjedése jól körülhatárolható (Kemeneshát, Bakony hegység, Somogy). Kedveli a cseres és mészkéregű tölgyeseket, nyíres fenyéreket. Helyenként tömegesen is felléphet, mint pl. a Devecser melletti Meggyes-erdőben és a sárosfői tölgyes erdőben.

Termőhelyei:

1. Bakonyalja: Dáka, Pápasalamon, Nagybogdány, Tapocfő, Pápateszér, Bakonytamási, Bakonyszentlászló, Devecser (Meggyes-erdő, Sárosfői-erdő) stb.
2. Déli-Bakony: A Kab-hegy déli lejtőinck mészkéregű tölgyesei, Márkó (Menykei-erdő), Nyírad (Alsónyirádi-erdő, Deák-erdő), Kisbakonyi-erdő stb.

3. Keszthelyi-hegység: Raposka, Rezi (Rezi-erdő), Lázihégyek, Gyenesdiás (Pető-hegy), Büdösháti-völgy.

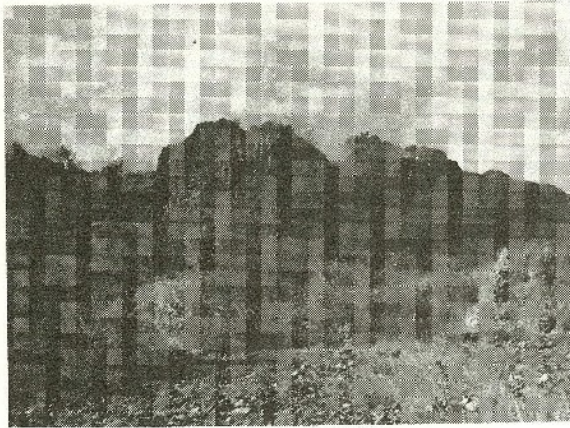
4. Magas-Bakony: Bakonyjákó, Iharkút, Városlőd, Herend (Fekete-hegy), Bakonybél (Kőris-hegy, Kék-hegy), Vinye (Hódos-ér, Cuha-völgy) stb.

Irodalom:

- Gayer Gy. (1925, p. 29)
Jávorka S. (1940, p. 979–985)
Pillitz B. (1908–1910, p. 37)
Rédl R. (1942, p. 53)
Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 845)
Soó R. (1973, p. 58–59)

9. ábra — Abb. 9: Cselling páfrány (*Cheilanthes marantae*)

10. ábra: Részlet a -Szent György-hegyből, a Cheilanthes marantae egyik élőhelye
Abb. 10: Teil des Szent György-Berges, eines der Biotopen von Cheilanthes marantae

Calluna vulgaris (L.) HULL. 1808
Csarab

A kollintól az alpin tájig előforduló európai faj, atlanti-boreális jelleggel. A csarab a Noricum és a Praenorikum nyugati részének egyik jellegzetes növénye. Megtelepedésének egyik feltétele legalább 700–750 mm évi csapadék és az aránylag hűvösebb nyár. Mészkerülő, szubatantli jellegű, savanyú talajú ún. fenyérekben találhatjuk elsősorban. A németországi „Heide” területek jellemző faja. SOÓ R. – KÁRPÁTI Z. (1968) szerint a Sátor-hegységben és Aggtelek környékén is tenyészik. A Bakony hegység területén sziget-szerű előfordulásai ismertek. Ezek közül a legjelentősebb és legszebb az uzsai természetvédelmi területen (uzsai csarabos) élő populáció, ahol sovány kvarcos homok- és konglomerát talajon, mintegy 4 négyzetkilométeres nagyságú területen tenyészik, szép nyíres-borókás, seprőzanóttal tarkított ligeten.

Termőhelyei:

1. Devecser: Sárosfői-erdő (Kvárdián tó és Bivaly-törés között)
2. Kékkút (a községtől Ny-ra fekvő 238 m magas dombon)
3. Kővágóórs: Küszöb-orra
4. Nyírad: Deáki-erdő
5. Salföld: Ábrahám-hegy északi lejtőjének legelőjén.
6. Uzsai: természetvédelmi terület (Uzsai-csarabos)

Irodalom:

- Földvály M. (1933, p. 50–51)
Gáyer Gy. (1925, p. 27–28)
Jávorka S. (1940, p. 968–979)
Rédl R. (1940, p. 115)
Soó R. (1968, p. 444)
Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 742)
Soó R. – Kárpáti Z. (1968, p. 579)

Carlina acaulis L. 1753
Szärtalan bábakalács

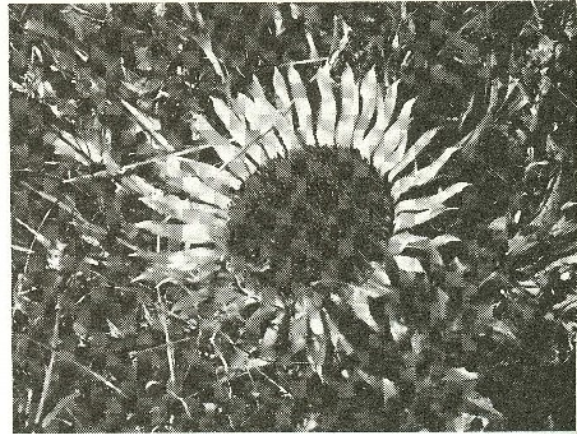
Közép-európai, mediterrán faj, mely az alpin tájakon is előfordul, hazánkban szórványosan sokfelé tenyészik, a Bakony hegységben azonban ritkán bukkanunk rá. Középszáraz vagy száraz hegyi rétek szőrűgyepek, hegyi legelők növénye.

Termőhelyei:

1. Olaszfalu: Alsópere
2. Porva: Hódos-ér völgy
3. Sümeg: Mogyorós-domb
4. Veszprém: Gulya-domb stb.

Irodalom:

- Soó R. (1970, p. 118–119)
Soó R. – Kárpáti Z. (1968, p. 536)

11. ábra — Abb. 11: Szärtalan bábakalács (*Carlina acaulis*)

Castanea sativa MILL. 1768
Szelídgesztenye

A szelídgesztenye kollin-prealpin, szubmediterrán faj, hazánkban sokfelé előfordul, a Dunántúlon valószínűleg őshonos. Általában mészkerülő, eredetileg gesztenyés-tölgyesek maradványa, ma sokféle erdőben megtalálható. Szubmediterrán jellege a Bakony hegységben is megmutatkozik, elsősorban a délebbi területeken találhatóak jelentősebb állományai.

Termőhelyei:

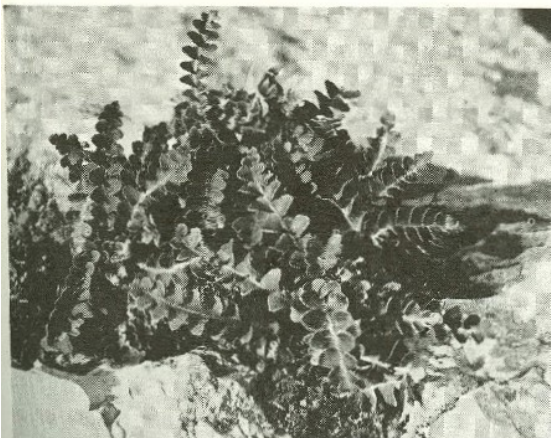
1. Gézaháza
2. Keszthelyi-hegység
3. Pénzesgyőr (Kerteskö)
4. Porva: Szépalma
5. Somlónásárhely: Somló
6. Tapolca: Szent György-hegy
7. Tapolcai-medence többi bazalthegy
8. Zalaszentmária: Kovácsi-hegy
9. Zalaszentmária: Tátika stb.

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 18)
Soó R. (1970, p. 505–507)
Soó R. – Kárpáti Z. (1968, 649)

Ceterach officinarum LAM. et. DC. 1805
Pikkelypáfrány

A pikkelypáfrány montán, atlanti-mediterrán dél-eurázsiai xerotherm, mész- és vulkánikus sziklákon egyaránt előforduló pionírfaj, olykor kőfalakon is megél (Fenyőfő). Mész-kősziklagyepekben (pl. Som-hegy, Plötz-oldal) és acidofil sziklagyepekben. Hazánkban szórványosan található, a lelőhelyek zöme a Bakony hegységbe települt, így a hegység szempontjából jelentős természetvédelmi érték. SOÓ R. (1964, p. 534) szerint él a Bakony hegységben *Ceterach javorkaeum* SOÓ 1963 is (Bakony, Somló).

12. ábra — Abb. 12: Pikkelypáfrány (*Ceterach officinarum*)

Termőhelyei:

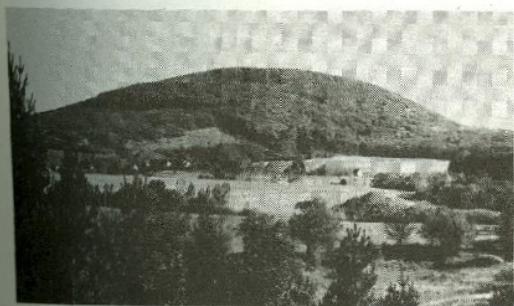
1. Bakonybél: Som-hegy
2. Fenyőfő község: kőkerítésen
3. Somlóvásárhely: Somló
4. Tapolca: Szent György-hegy
5. Várpalota (Királyszállás): Burok-völgy
6. Vinye: Cuha-völgy

Irodalom:

- Rédl R. (1942, p. 35)
 Soó R. (1964, p. 533–534)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 156)
 Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 58)

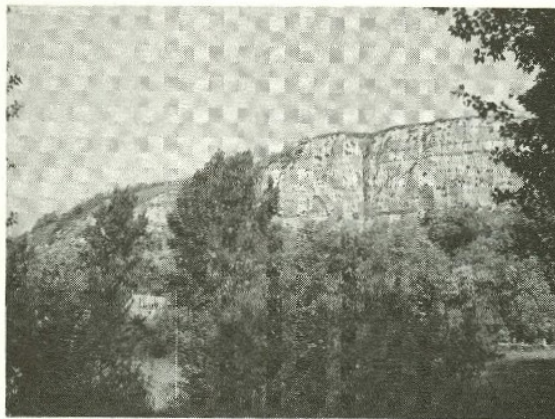
Cheilanthes marantae (L.) DOM. 1915
 (= *Notholaena marantae*)
 Cselling páfrány

Jégkorszak előtt (praeglaciális) maradványnövény. Atlanti-mediterrán, mészkerülő, melegkedvelő és szárazságtűrő ritka pionír páfrányfaj. A Földközi-tengert és az Atlanti-óceánt övező melegebb éghajlatú hegyvidéken a vulkáni és serpentin sziklákon él. Magyarországon egyetlen termőhelye ismert a Szent György-hegyen, ahol ezt a ritka botanikai

13. ábra: A Pénzesgyőr és Bakonybél közötti Som-hegy déli oldalának sziklás tisztásain több növényritkaság tenyészik (pl. *Ceterach officinarum*)

Abb. 13: An den Felsenlichtungen der Südseite des zwischen Pénzesgyőr und Bakonybél liegenden Som-Berges gedeihen mehrere Pflanzenrarityten (u. a. *Ceterach officinarum*)

14. ábra: A balatonkenesesi Part-fő, a tátorján (*Crambe tataria*) élőhelye
 Abb. 14: Part-fő von Balatonkenese, das Biotop des Tataren Meerkohles (*Crambe tataria*)

értékünket 1901-ben J. BAUMGARTEN osztrák botanikus fedezte fel. A Szent György-hegynek is csak a déli oldalán fordul elő. Hazánk természeti értékei között kiemelt jelentőségű növény.

Termőhelye:

1. Tapolca: Szent György-hegy D-i és DK-i oldala, elsősorban a sziklakibúvásokon.

Irodalom:

- Degen Á. (1921, p. 105–109)
 Földváry M. (1933, p. 50–51)
 Soó R. (1964, p. 525–526)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 156)

Coeloglossum viride (L.) HARTM. 1820
 Zöldike

A síkságtól az alpin tájakig megtalálható cirkumpolaris faj. Üde vagy középszáraz, szikla- és törmelékfűves talajon, elsősorban szőrfűgyepekben, sziklafüves lejtőkön. Hazánkban kevés helyen fordul elő (Mátra, Bükk, Naszály, Budai-hegység, Bakony). A Bakony hegységben is csak két termőhelye ismeretes, természetvédelmi és tudományos szempontból egyaránt jelentős faj.

Termőhelyei:

1. Balatonyörök (Keszthelyi-hegység)
2. Eplény: Tobán-hegy

Irodalom:

- Rédl R. (1942, p. 60)
 Soó R. (1973, p. 146–147)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 60)

Corylus colurna L. 1753
 Törökmogyoró

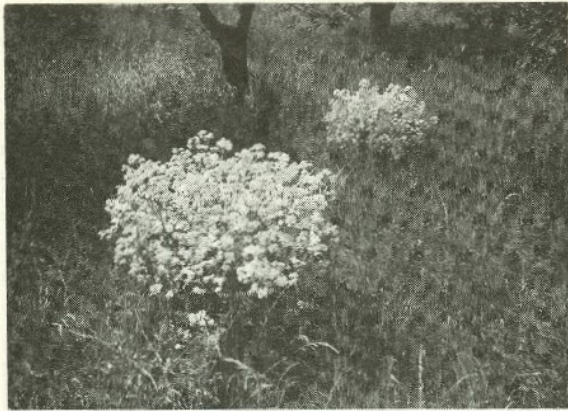
Balkáni-kaukázusi mediterrán faj, Magyarországon díszfaként ültetik.

Termőhelye:

1. Rezi, katolikus plébánia kertje

Irodalom:

- Dornyai B. (1943, p. 7–8)
 Dornyai B. (1931, p. 480)
 Dornyai B.—Zákonyi F. (1951, p. 10)
 Soó R. (1970, p. 493)

15. ábra: Virágzó tátorján (Crambe tataria)
Abb. 15: Tataren-Meerkohles (Crambe tataria)

16. ábra: Terméses tátorjانبokor (Crambe tataria)
Abb. 16: Tataren-Meerkohles (Cambre tataria)

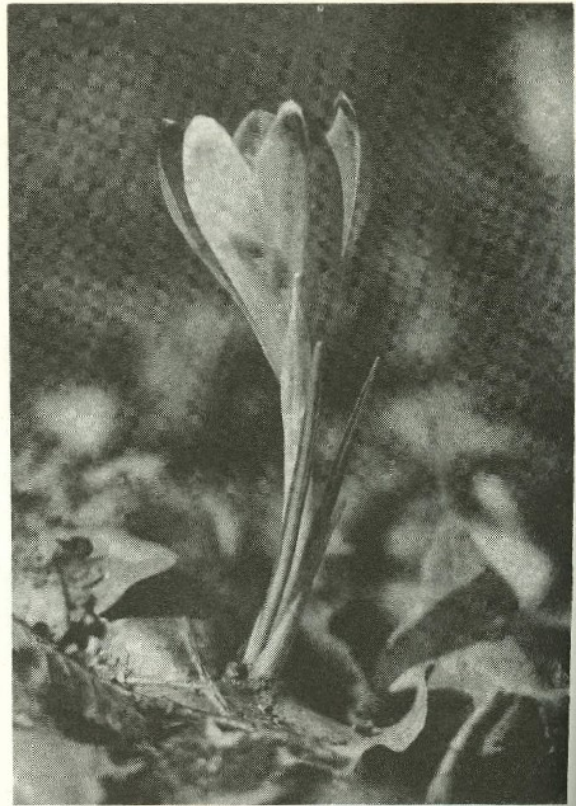
Cotinus coggyria SCOP. 1772
Cserszömörce

A montán-prealpin cserszömörce Fekete- és Földközi-tenger melléki, illetőleg dél-eurázsiai elterjedésű növény. A fényt és meleget kedvelő, ugyanakkor a szárazságot jól tűrő cserszömörce karsztbokorerdeink jellemző cserjéje. Főleg dolomiton fordul elő, a molyhos tölgygel társulásalkotó, annak cserjeszintjét alkotja. Ritkán előfordul fává nőtt példánya is (CSÖTÖNYI J., 1962).

Termőhelyei:

A Bakony hegység meleg, déli sziklás lejtőit lakja.

A Balaton-felvidéken, a Veszprém környéki kopár dolomiton, a Keszthelyi-hegység déli lejtőin, a gyulafirátóti, péti, váraplotai, inotai, hajmáskéri lejtőkön.

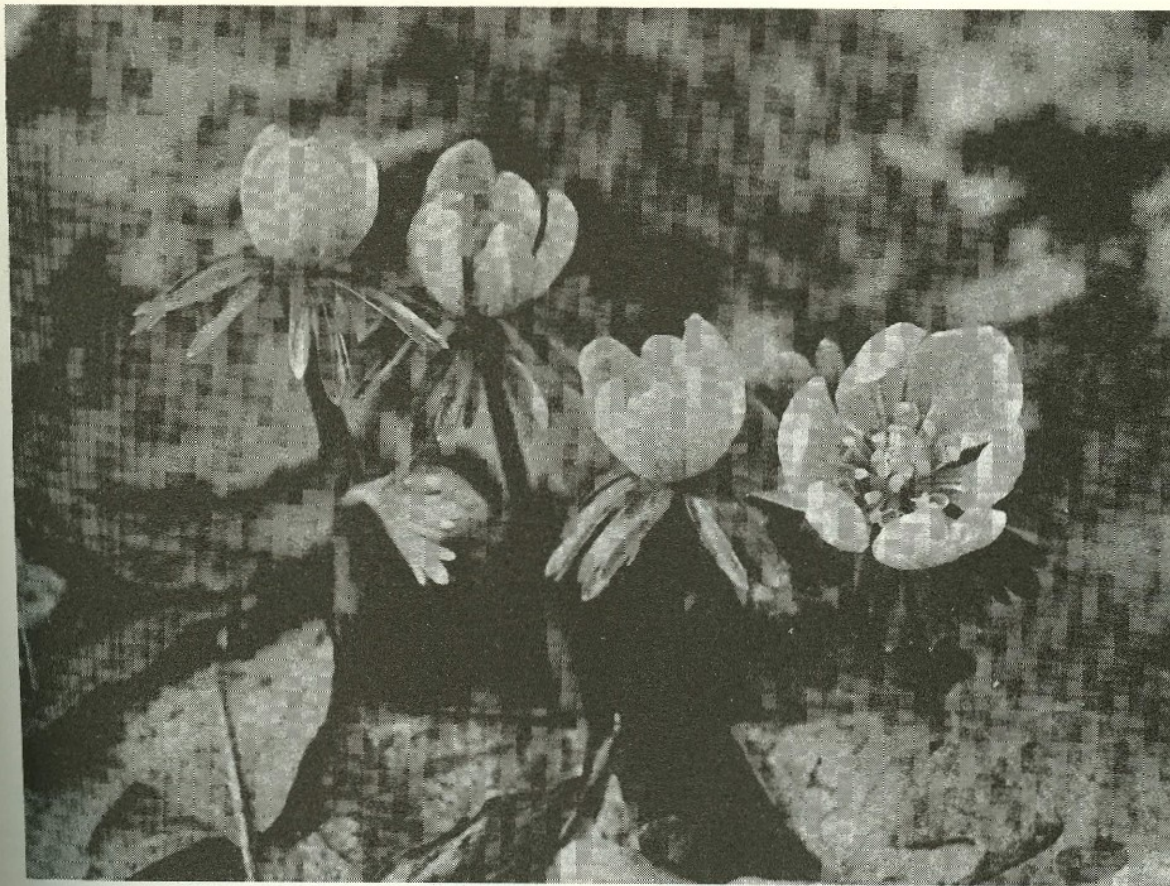
17. ábra— Abb. 17: Kárpáti sáfrány (Crocus heuffelianus)

18. ábra: A kárpáti sáfrány élőhelye Pápasalamon és Kup között (a képen Basternák Jánosné)
Abb. 18: Das Biotop von Crocus heuffelianus zwischen Pápasalamon und Kup

Irodalom:

- Csötönyi J. (1962)
- Rédl R. (1942, pp. 1–158)
- Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 251)
- Soó R. (1966, p. 411)
- Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 000)

19. ábra — Abb. 19: Téletető (*Eranthis hiemalis*)

Crambe tataria SEBEŐK 1779
Tátorján

Síksági-kollin, pontusi-pannoniai faj. A tátorján Kelet-Európa löszterületeinek kihálófélben levő növénye. Hajdanában az Alföldön és peremterületein, löszös, meleg, napos lejtőkön gyakori volt. A kultúra az utolsó században szinte teljesen kipusztította ezt az érdekes, tudományos és természetvédelmi szempontból egyaránt jelentős növényünket. Ma már szerencsére a tátorján, mint érdekes természeti és történelmi értékünk, teljes védelmet élvez. Hazánkban lényegében csak két termőhelye ismert (Szerencsi-hegység: Szentistvánbaksa, Balatonkenese: Part-fő). Balatonakarattyán néhány 10 négyzetméteres bekerített területen, fáktól erősen árnyékolva senyed néhány fő, virágozni képtelen. SOÓ R.—KÁRPÁTI Z. (1968) kérdőjeles előfordulását említi Hajmáskérről. Itteni tenyészése nem valószínű. Balatonkenesénél a Soós-hegyen bekerített és szigorúan védett állományon kívül a környező több négyzetkilométeres területen is számos, részben virágzó fő található. Ezek védettségét is biztosítani kellene. Főleg az üdülők terjeszkedésének esik sok fő áldozatul.

Termőhelyei:

1. Balatonakarattyá: MÁV üdülő területe
2. Balatonkenese: Soós-hegy (Part-fő)
3. Hajmáskér (?)

Irodalom:

- Földváry M. (1928, p. 48–49)
Jávorka S. (1932, p. 428–432)

- Jávorka S. (1954, p. 1147)
Kopasz M. (1978, p. 170)
Lakatos E. (1964, p. 233–238)
Soó R. (1968, p. 299–300)
Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 603)
Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 440)

Crocus heuffelianus HERB. 1847
Kárpáti sáfrány

A Kárpátokban gyakori Kárpáti-balkáni kárpáti sáfrány Magyarországon rendkívül ritka. Csupán az Északi-Alföldön (Garbolc, Tarpa), valamint a Bakonyalján fordul elő, kőrisszil-tölgyligetben, illetőleg gyertyános-tölgyes erdőben. Vidékünkön történő felfedezése TALLÓS PÁL névéhez fűződik, aki a pápai piacon figyelt fel e ritka növényre, amint ott asszonyok árulták. A kofákat kifaggatva jutott el a kárpáti sáfrány termőhelyére. PAPP JENŐ több alkalommal kereste eredménytelenül TALLÓS PÁL levele alapján. TÓTH SÁNDOR is csak BASTERNAK JÁNOSNÉ segítségével találta meg a növényt 1972-ben, aki korábban a termőhely közelében lévő erdőszélben lakott és időközben beköltözött Pápára. Termőhelyén a Pápasalamon és Kúp között elterülő gyertyános-tölgyes erdőben viszonylag élesen elhatárolható területen elég nagy számban tenyészik. A termőhelyet és az azt övező részt (93 hektár) az elmúlt években nyilvánították védetté, megyei jelentőségű természeti értékként.

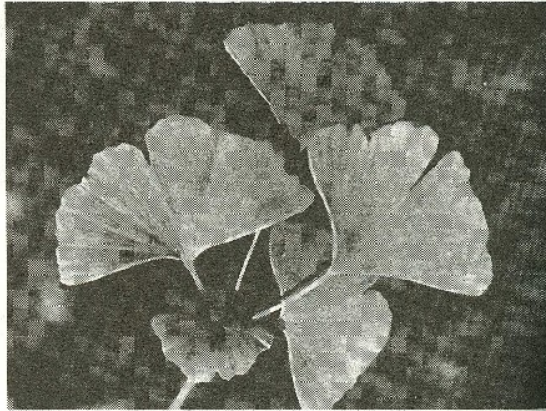
20. ábra — Abb. 20: Ciklámen (*Cyclamen purpurascens*)

22. ábra — Abb. 22: Tavasz-i tóziké (*Leucojum vernum*)

21. ábra — Abb. 21: A fügefafa termése (*Ficus carica*)

23. ábra — Abb. 23: Páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*)

Termőhelye:

1. Pápasalamon: Sárdi-berek (Kupi-erdő)

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 23)
 Soó R. (1973, p. 105–106)
 Soó R. — Kárpáti Z. (1968, p. 691)
 Tallós P. (1956, p. 314)

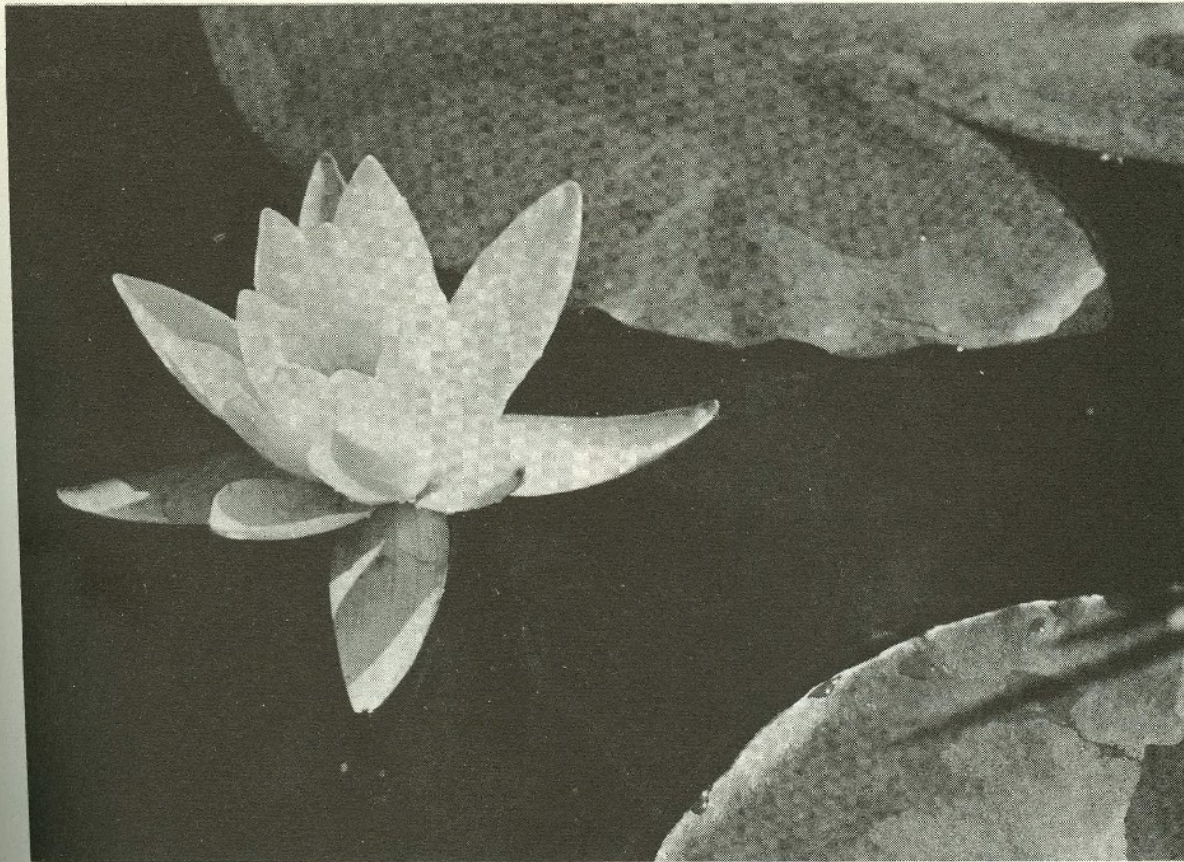
Cyclamen purpurascens MILL. 1768
 (= *europaeum* L.)
 Ciklámen

Az erdei ciklámen montán jellegű, prealpin, alpin–balkáni–illír faj, bükkösökben, gyertyános-tölgyesekben, fenyvesekben, elsősorban hazánk nyugati vidékein díszlik

nagyobb mennyiségben, de a Dunántúli-középhegységben, illetőleg a Mecsekben is előfordul. A Bakony hegységben nem gyakori, itt RÖMER F. fedezte fel a Vinye melletti Hódos-ér völgyben. A Bakonynak e kedves színezőeleme valószínűleg jóval több helyen él hegységünkben, mint amiről tudomásunk van. Feltételezhetően előfordul Veszprém környékén is, mert időnként megjelenik a veszprémi piac virágárusainál is, akik azonban lelőhelyét eltitkolják. Egyes vélemények szerint nálunk a ciklámen nem őshonos, hanem elvadult adventív elem.

Termőhelyei:

1. Badacsony: Rózsa-kő
2. Felsőörs
3. Hidegkút
4. Keszthelyi-hegység: Púpos-hegy egyes karszterdeje és bükköse (SZABÓ I. adata).

24. ábra — Abb. 24: Fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*)

5. Nemesgulács: Gulács-hegy bazaltkúpján (SZABÓ I. adata)

6. Porva: Cseszneki-erdő (Ménesjárás)

7. Rezi-hegy: Rezi vár környéke

8. Szentgál

9. Vinye: Hódos-ér völgy

10. Királyszállás: Barok-völgy

Irodalom:

Földváry M. (1933, p. 49–50)

Jávorka S. (1940, p. 990–993)

Pillitz B. (1908–1910, p. 91)

Rédl R. (1940, p. 196–197)

Rómer F. (1860, p. 117)

Soó R. (1973, p. 133)

Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 794)

Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 627)

Cypripedium calceolus L. 1753

Boldogasszony papucs

(Rigópohár)

Mészkedvelő, főleg mészkedvelő tölgyesekben, irtásréteken, nyirkos erdőkben élő hegyvidéki, eurázsiai faj, mely a Magyar Középhegységbe szórványosan fordul elő. Ma már nagyon megritkult, sokfelé kipusztult. Ez a megállapítás a Bakony hegységre is érvényes, a korábban közölt termőhelyeinek némelyikén ma már valószínűleg nem él. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy területünkön is újabb helyeken találják meg. A legutóbbi évek eredménye az

Eplény melletti Malomréti-völgyből való kimutatása, ahol VIDA L. Bakonykutató fedezte fel kisebb populációját.

Termőhelyei:

1. Eplény: Malomréti-völgy, Eplénytől mintegy 2 km-re, a 70-es évek közepén megszűnt kis tavacska közelében a völgy jobb oldalán.

2. Farkasgyepű

3. Hárskút: Esztergáli-völgy

4. Hárskút: Papod-tető egy mély bevágása

5. Hárskút: Schlesinger-völgy

6. Magyarpolány környéke

Irodalom:

Földváry M. (1933, p. 52)

Pillitz B. (1908–1910, p. 16)

Rédl R. (1942, 58–59)

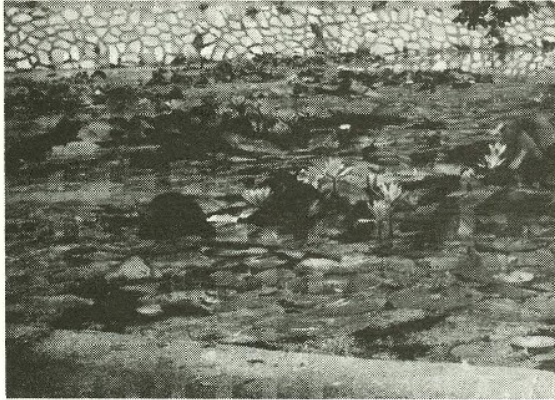
Soó R.—Jávorka S. (1951, 875–876)

Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 702)

Drosera rotundifolia L.

Kereklevelű harmatfű

Tőzegmoha- és átmeneti lápokban, középhegységeinkben és a Dunántúl nyugati részén ritkán előforduló, legismertebb rovarfogó növényünk. Az Uzsáról ismert termőhelyét láptűz pusztította el. Más termőhelyét jelenleg nem ismerjük, ennek ellenére a Bakony hegységben való előfordulását nem zárhatjuk ki.

25. ábra — Abb. 25: Vörös tündérrózsza (*Nymphaea rubra*)

Termőhelye:

1. Uzsza (?)

Irodalom:

Fekete G. (1964, p. 20)
Soó R. (1968, p. 391)
Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 468)

***Dryopteris cristata* (L.) A. GRAY 1848**
Tarajos pajzsika

Montán, boreális, cirkumpoláris pusztuló maradvány faj. Mészkerülő, főleg égerlápokban és tőzegmohás átmeneti lápokban, hazánk kevés helyén előforduló pajzsika. A Bakony hegységben csak Uzsánál található. Fennmaradásával kapcsolatban ugyanaz a probléma mint a havasi hizóka és a lisztes kankalin esetében. A Lesence-patak völgyében korábban szép állománya élt az uzsai halastavakat kísérő égeres láperdőben. A patak vízének elapadásán kívül a termőhelyét védő égererdő tarrá vágása következtében valószínűleg teljesen kipusztult. SZABÓ I. újabb lelőhelyét fedezte fel az említett termőhelytől északra az uzsai vasúti megállóhely közelében a halastavak végénél lévő égeres láperdőben. Remélhetőleg a korábbi termőhelyének rekonstrukciója után innen áttelepíthető lesz.

Termőhelye:

1. Uzsza—Lesenceistvánd (Lesence-patak mellett húzódó éger-láperdő).

Irodalom:

Fekete G. (1964, p. 20)
Soó R. (1964, p. 544)
Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 152–153)

***Eranthis hiemalis* (L.) SALLISB. 1807**
Téltemető

Mediterrán, síksági-dombvidéki hunyorféle, hazánkban elvadult és meghonosodott dísznövény. Inkább mézskedvelő, üde, laza erdei talajon, gyertyános-tölgyesekben, ligeterdőkben. Magyarországon nem sok helyen fordul elő. Az irodalom (SOÓ R. 1966) a Bakony hegységből 4 termőhelyét említi, ezek közül a legszebb és biztos lelőhelye Aszófőnél található, melynek országos jelentőségű értéként való védetté nyilvánítása folyamatban van.

Termőhelyei:

1. Aszófő (Séd-völgy gyertyános-tölgyese)

2. Bánd: Miklóspál-hegy nyugati részén az Alincs-völgy felőli bükkösben.
3. Herend (valószínűleg az előző értendő alatta)
4. Keszthely
5. Fenékpusztá (az irodalomból nem tűnik ki, hogy ez külön lelőhely, vagy a keszthelyit kell alatta érteni.)

Irodalom:

Fekete G. (1964, 22)
Soó R. (1966, p. 33–34)
Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 212)

***Erythronium dens-canis* L. 1753**
Kakasmandikó

Eurázsiai, domb- és hegyvidéki, a kollintól a szubalpin tájig előforduló faj, hazánkban mintegy 10 lelőhelyről ismerjük az előfordulását. Ezek közé tartozik a Bakony hegység területén a Somló. Ez a termőhelye ma csak régebbi irodalmi adat alapján ismert, az újabb időkben nem sikerült rábukkanni. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ma is él a Somlón ez a faj. Hazánkban egyébként nyirkos erdőkben, gyertyános-tölgyesekben, hegyi réteken néhol tömegesen virágzik.

Termőhelye:

Somlóvásárhely: Somló

Irodalom:

Rédl R. (1942, p. 55)
Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 855)
Szabó I. (1928, p. 28)
Soó R. (1973, p. 80–81)

***Ficus carica* L. 1753**
Fügefafa

Elsősorban a mediterráneum vidékére jellemző fa, illetőleg cserje, de megfelelő éghajlati adottságú területekre kisugárzik a Földközi-tengertől. Így hazánk déli kitettségu, melegebb éghajlatú vidékei is ültetik. Az északi Balaton-parton gyakori, elsősorban a „Balatoni Riviera” területén. Megtalálható azonban Veszprémben is. Ez a tény is indokolja, hogy Veszprém a Balaton-felvidékhez tartozik. Területünkön természetéről nemigen beszélhetünk, inkább díszcserjeként tartják, bár termését többnyire szépen beérleli. Kivételképpen találhatóunk a Balaton-parton fává nőtt példányokat is.

Termőhelyei:

1. Balatonszepezd: Szepezdfürdő (fává nőtt péld.)
2. Cserszegtomaj (fává nőtt péld.)
3. Északi Balaton-part: Keszthelytől Balatonfüzfőig.
4. Balaton-felvidék

Irodalom:

Jeszenky Á. (1955, p. 1269–1271)
Soó R. (1970, p. 477–478)
Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 640)

***Ginkgo biloba* L.**
Páfrányfenyő

Kelet-Ázsiából (Kína) származik, hazánkban díszfaként ültetik. Növénytanilag rendszertani helyzete miatt érdekes: egyetlen olyan élő növényünk, mely mintegy összeköti a harasztok és a nyitvatermők törzsét. A Bakony hegységben valószínűleg több lelőhelye ismert mint ami felsorolásunkban szerepel.

Termőhelyei:

1. Balatonfüred: Balaton-parti sétány
2. Keszthely: Helikon kastély parkja
3. Zirc: arborétum
4. Zirc: volt cisztercita kolostor udvara

26. ábra — Abb. 26: Havasi hizóka (*Pinguicula alpina*)

Irodalom:

Dornyai B.—Zákonyi F. (1951, p. 10–11)
 Soó R. (1964, p. 553)
 Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 64)

Helleborus dumetorum W. et K. 1809
 Kisvirágú hunyor

Montán, pannóniai–illir faj, inkább mészkedvelő, gye-
 tyános-tölgyesekben, bükkösökben és mészkedvelő tölgyesek-
 ben, törmelékterületeken tenyészik. Hazánkban csak a Dunán-
 ról fordul elő, a Duna vonalát keletre nem lépi át. Elterje-
 dési centruma a Dunazúg-hegységre, a Vértesre és a Bakonyra
 esik.

Termőhelyei:

1. Aszófő
2. Balatonfüred: Koloska-völgy
3. Felsőörs: Királykúti-völgy
4. Keszthelyi-hegység
5. Eplény: Malomréti-völgy
6. Veszprém: Tekerés-völgy stb.

Irodalom:

Jávorka S. (1940, p. 993–994)
 Soó R. (1966, p. 31–32)

Hemerocallis lilio-asphodelus
 L. em. SCOP. 1753
 Sárgaliliom

Síksági-montán, eurázsiai faj, mely hazánkban alpin-medi-
 terrán jellegű. Ligeterdők, láprétek, nedves rétek, cseres-töl-
 gyesek lakója. Dísznövényként is ültetik, könnyen elvadul.
 Magyarországon szórányosan sokfelé megtalálható. A Ba-
 kony hegységben sem ritka, az irodalom szerint (SOÓ R.

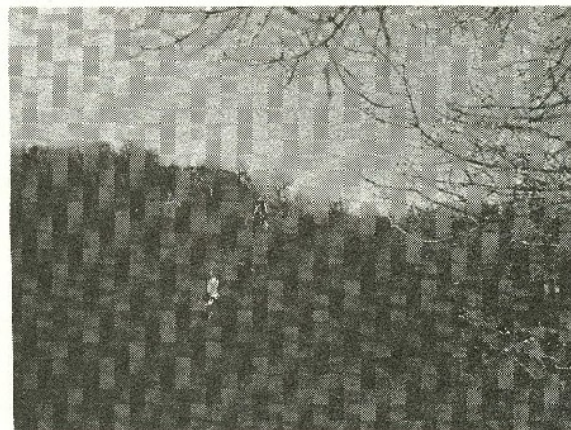

27. ábra — Abb. 27: Medvefűl kankalin (*Primula auricula* ssp. *hungarica*)

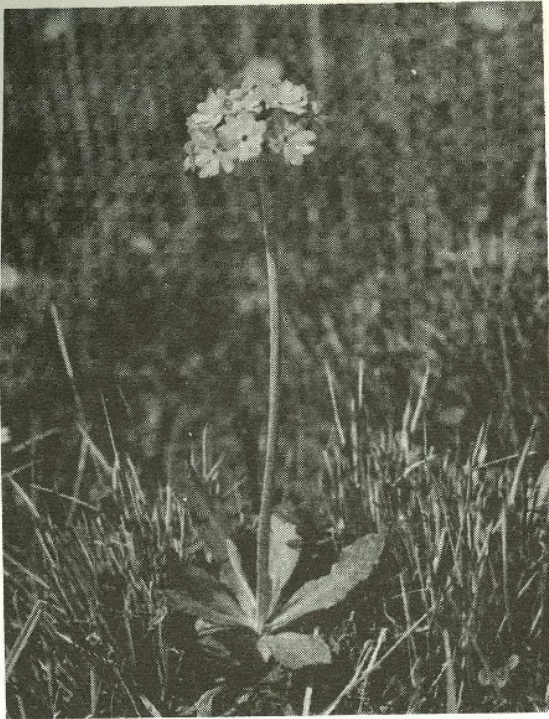
1973) a Keszthelyi-hegységben kiveszett, azonban SZABÓ I.
 újabb termőhelyét fedezte fel (Garga-hegy).

Termőhelyei:

1. Devecser: Sárosfői-erdő
2. Keszthelyi-hegység: Bélap-völgy–Garga-hegy
3. Nagyvázsony: Kab-hegy (Szűgyártó-rét, Barátvágás,
 Henn-kaszálótól Ny-ra).
4. Noszlop–Magyarpolány: Széki-erdő
5. Súrchatári-domb
6. Úrkút: Steindl-rét

28. ábra: A Tobán-szikla az Eplény melletti Malomréti-völgyben
 Abb. 28: Der Tobán-Felsen im Malom-Tal neben Eplény

29. ábra — Abb. 29: Lisztes kankalin (*Primula farinosa*)

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 22, 29)
 Földváry M. (1933, p.)
 Pillitz B. (1908–1910, p.)
 Rédl R. (1942, p.)
 Soó R. (1973, p. 60–61)
 Soó R.–Kárpáti Z. (1968, p. 673)
 Tallós P. (1959, p.)

Huperzia selago MARTIUS 1829
 (= *Lycopodium selago* L.) 1753
 Györgyfű

Ritka pre-szubalpin, boreális jellegű korpafű, inkább mészkerülő erdőkben, sziklákon, fenyérekben tenyészik. Elsősorban az Északi-középhegységre jellemző, ott több lelőhelye ismeretes (Sátorhegység, Mátra, Bükk), a Dunántúlon csak a Bakonyban fordul elő, így a hegység szempontjából jelentős színezőelem. Az Ugod melletti Hubertlak mészkerülő bükkösében TALLÓS P. fedezte fel.

Termőhelyei:

1. Farkasgyepű: Köves-patak
2. Ugod: Hubertlak

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 28)
 Soó R. (1964, p. 513)

Leucojum vernum L. 1753
 Tavaszzi tóziké

A síkságtól a szubalpin tájig, üde vagy nyirkos agyag-, öntés vagy vályogtalajon, főleg ligeterdőkben, patakok mentén fordul elő. Hazánkban eléggé elszigetelten tenyészik (Bakony,

Alpokalja, Zala, Somogy, Észak-Alföld). A Bakony hegység kevés pontjáról ismerjük.

Termőhelyei:

1. Bakonybél: Molnárkúti-árok
2. Iharkút
3. Kúp
4. Sümeg
5. Ugod: Hubertlak
6. Vinye: Hódos-ér völgy

Irodalom:

- Soó R. (1973, p. 100–101)

Lycopodium clavatum L. 1753
 Kapcsos korpafű

Montán-szubalpin, cirkumpoláris, hazánkban szórványosan előforduló, főleg mészkerülő erdőkben, fenyérekben, szörtyepekben tenyésző faj. A Bakony hegységben kevés helyen található.

Termőhelyei:

1. Bakonybél: Fekete-séd
2. Devecser
3. Márkó: Kápolna-domb
4. Nagyvázsony: Kab-hegy
5. Úzsa
6. Zirc: Cuha-völgy

Irodalom:

- Pillitz B. (1908–1910, p. 16)
 Rédl R. (1942, p. 35.)
 Soó R.–Jávorka S. (1951, p. 35)
 Soó R. (1964, p. 514)

Nymphaea alba L. 1753
 Fehér tündérrózsa

Síksági, európai-mediterrán faj, álló- vagy lassan folyó vizekben, vízesárokban, tavakban, nagyobb folyók holtágaiban, a tündérrózsaahínár és más növénytársulásoknak sokszor fő alkotója. Hazánkban elsősorban az Alföldön (a Duna és a Tisza holtágaiban) gyakori. A Bakony hegységben csak a Balaton vidékén fordul elő. A *Nymphaea alba* L. var. *thermalis* a hévízi melegvízben élt, már kiveszett.

Termőhelyei:

1. Balaton (nádasok csendesebb öbleiben pl. Csopak)
2. Hévíz (a forrás vizét levezető csatornában)

Irodalom:

- Földváry M. (1933, p. 340–341)
 Lovassy S. (1908, p. 76)
 Soó R. (1966, p. 89–90)
 Soó R.–Jávorka S. (1951, p. 229)

Nymphaea rubra ROXB. 1806
 Vörös tündérrózsa

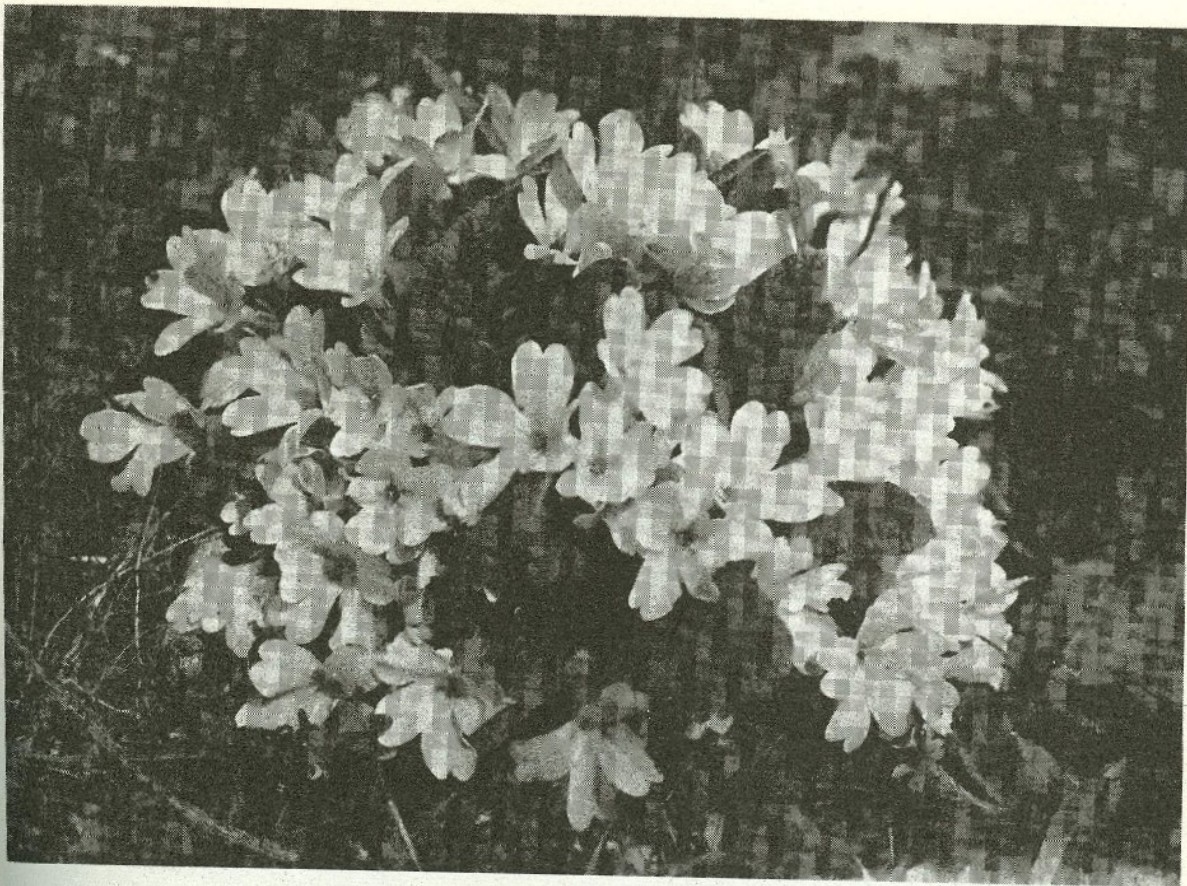
Kelet-indiai tündérrózsa, melyet hazánkba betelepítettek. Hévízen a századforduló táján LOVASSY S. kísérletezett trópusi tündérrózsa-fajok betelepítésével, melyek közül napjainkban egyedül a vörös tündérrózsa tenyészik a tóban és a tó vizét levezető csatornarendszerben.

Termőhelye:

1. Hévíz

Irodalom:

- Lovassy S. (1907, p. 604–607)
 Lovassy S. (1908, p. 1–82)
 Lovassy S. (1909, p. 135–136)
 Soó R. (1966, p. 90)

30. ábra — Abb. 30: Szártalan kankalin (*Primula vulgaris*)

Ophrys fuciflora (CR.) MÖNCH 1802
Poszméh bangó

A síkságtól a prealpin tájig előforduló atlanti-mediterrán bangó faj, mely hazánkban igen ritka. SOÓ R.—KÁRPÁTI Z. (1968) szerint a Bakony hegységen kívül csak Vasvár környékén fordul elő. Nedves, üde irtásrétek növénye. Bakonyalji (Széki-erdő) termőhelyén fordul elő hazánkban a legtömegesebben. A Bakony hegység kiemelkedő jelentőségű természeti értéke.

Termőhelyei:

1. Keszthelyi-hegység
2. Devecser
3. Magyarpolány—Noszlop; Széki-erdő

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 13)
Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 707)
Tallós P. (1959, p. 311, 325)
Soó R. (1973, p. 155—156)

Pinguicula alpina L. 1753
Havasi hízóka

A havasi hízóka mészkedvelő, alhavasi, arktikus-alpin, jégkorszaki maradványfajunk. Nedves tőzegtalajok, láprétek ritka rovarfogó növénye. Magyarországon csak a Tapolcai-medencében fordul elő, a Tapolca és Lesenceistvánd közötti lápréteken. Növényünk napjainkban végveszélyben van a

láprétek teljes kiszáradása miatt. Az 1970-es évek elején még szép számban virágzott a Lesenceistvánd és Billegemajor között elterülő és akkor elegendő nedvességgel rendelkező láprétfoltokon. A láp kiszáradása szempontjából, a különféle csatornázási és útépítési munkálatok mellett valószínűleg a környéken fokozódó bauxitbányászat volt jelentős tényező, melynek következtében nemcsak a területen átfolyó Lesence-patak apadt el, hanem a meszes források is elapadtak, így számottevően csökkent a láp vízellátása. Az már más kérdés, hogy a kiszáradó lápréteket fokozatosan felszántják, így az esetleges visszaállítás lehetősége is megszűnik. Az 1970-es évek elejétől a havasi hízóka száma évről évre fokozatosan csökkent, 1979 tavaszán nem sikerült belőle találni. Remélhetőleg ez még nem jelenti végleges eltűnését ennek a hegységünk szempontjából különleges természeti értéket képviselő színező növényfajnak.

Termőhelye:

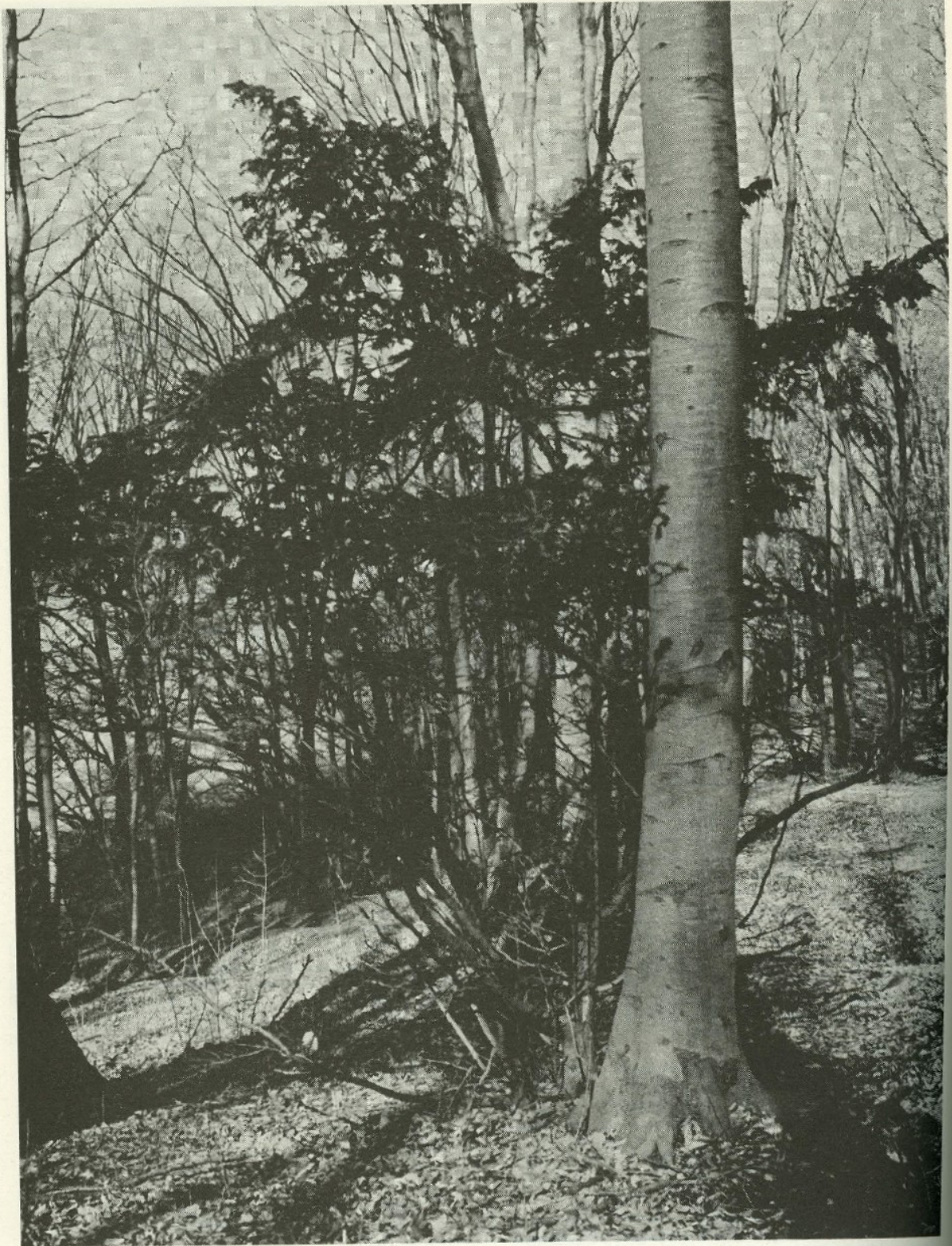
1. Lesenceistvánd, láprét

Irodalom:

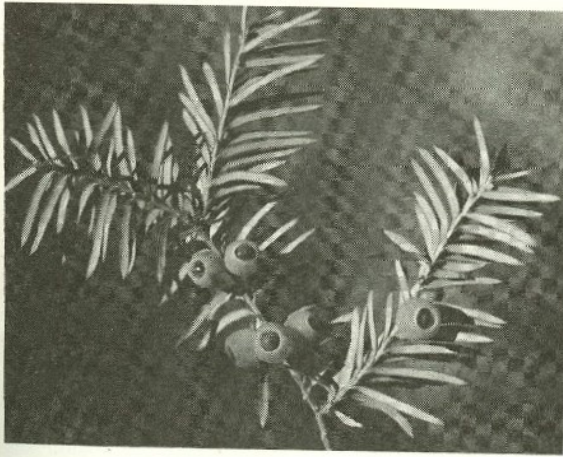
- Fekete G. (1964, p. 20)
Soó R. (1968, p. 250)
Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 573)

Polystichum lonchitis (L.) ROTII 1799
Dárdás vesepáfrány

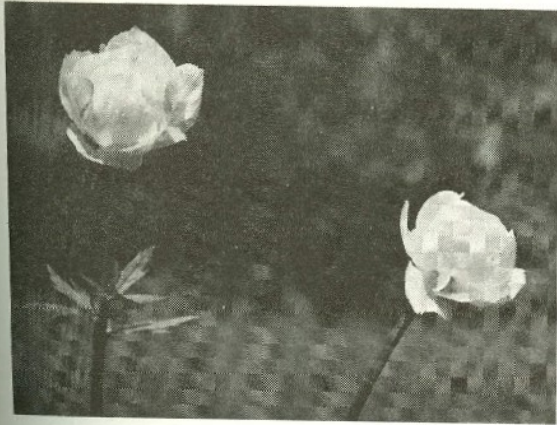
Mészkedvelő, alhavasi cirkumpoláris páfrányfaj, mely elsősorban erdei mészsziklákon, sziklagyepekben, sziklaerdőkben él. SOÓ—KÁRPÁTI (1968) hazai előfordulási helyéül

31. ábra: Tiszafa (*Taxus baccata*) a Miklóspál-hegy bükkösében
Abb. 31: Eibe (*Taxus baccata*) im Buchenwald vom Miklóspál-Berg

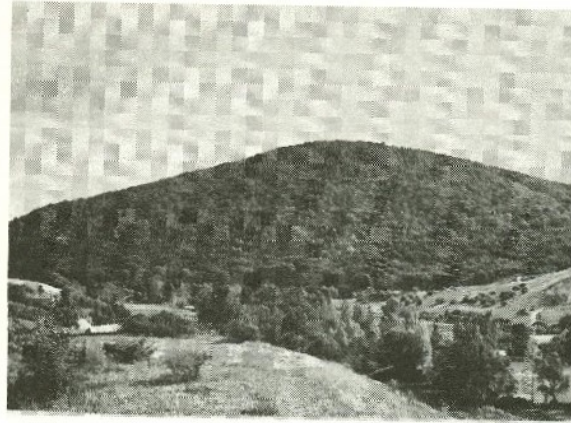

32. ábra: A tiszafa őszi termései hajtása
Abb. 32: Herbstlicher fruchttragender Trieb der Eibe

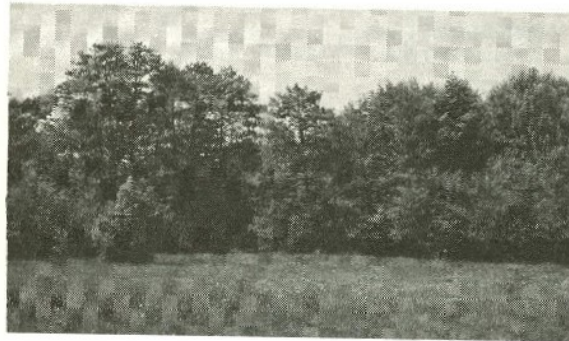

34. ábra - Abb. 34: Zergeboglar (Trollius europaeus)

a Bükköt, a Bakonyt, a Vértest és Kőszeget jelöli meg. A Bakonyban GAYER (1923, p. 29) találta meg az Ajka melletti Kőleskepe-árokban. Azóta ott nem sikerült újból megtalálni. BOROS Á. (levél TÓTH S-hoz, 1972. II. 5.) szerint valószínűleg kipusztult. Idézet a szóban forgó levélből: „... Páfrányok vonatkozásában gyakori eset, hogy valahol valami havasi vagy más vidéki faj felbukkan s többet nem mutatkozik. A spóra könnyű, viszi a szél, kinő, de állandóan meglepedni nem mindig tud. A *P. lonchitis* vagy 40 éve még a Nyírség területén is megtaláltam, izgalmamban a kezembem maradt az egész növény, több nem volt s a rossz nyelvek szerint kipusztítottam... Harminc év múlva a Borzsonyban is rábukkantam, de akkor már óvatos voltam, csupán egy levél lelte halálát a herbáriumomban...” Tekintve, hogy az irodalomban szereplő lelőhelyek száma a levélbeli közlés alapján növekszik, a *P. lonchitis* ajkai előfordulását nem zárhatjuk ki. A Kőleskepe-árok nagy kiterjedésű, számos nehezen bejárható sziklás része van, ezek valamelyikén megbújhat növényünk. FEKETE G. (1964, p. 24.) az Északi-Bakonyból említi a növényt („... Törmelékes, hűvös bükkösben jelenik meg az alhavasi *Polystichum lonchitis*...”). Ezért a dárdás vesepáfrányt továbbra is a Bakony hegység természeti értékének tekintjük.

33. ábra: A Bánd melletti Miklóspál-hegy északi oldalán található leg-
szébb álmánya a tiszafának
Abb. 33: Der schönste Eibenbestand ist an der Nordseite des neben
Bánd liegenden Miklóspál-Berges zu finden

35. ábra: A Tapolcafü melletti Kalapács-ér égerligete, a *Trollius euro-*
paeus talán legjobb hazai állományának élőhelye
Abb. 35: Die Erkenuc vom Kalapács-Bächlein neben Tapolcafü ist das
Biotop vielleicht des schönsten einheimischen Bestandes von *Trollius*
europaeus

Termőhelye:

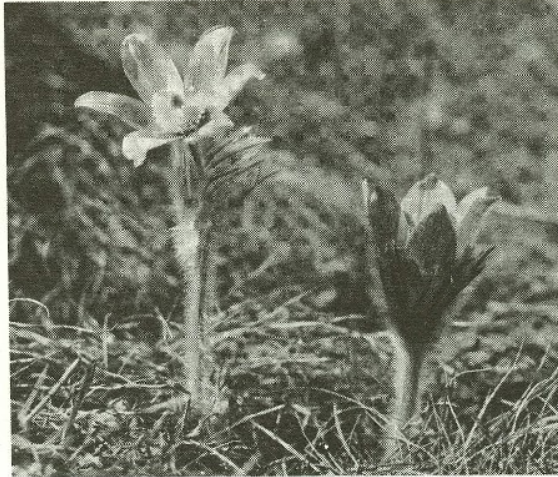
1. Ajka: Kőleskepe-árok (Jókai-bányától a Kab-hegy irányába húzódó, kb. 2 km hosszúságú völgy, melynek főleg a Kab-hegy felőli fele sziklás).
2. Északi Bakony

Irodalom:

Boros Á. levele Tóth S-hoz (Bakonyi Term. tud. Múz. adattára, leltári szám: 2215/72).
Földváry M. (1933, p. 52)
Gayer Gy. (1923, p. 79., 1925, p. 29)
Rédl R. (1942, p. 35)
Soó R. - Jávorka S. (1951, p. 35)
Soó R. (1964, p. 541)

Polytrichum strictum BANKS 1798
Szórmoha

Cirkumpoláris, boreális jellegű, tőzegmohalápokban, átmeneti lápokban élő mohafaj. Magyarországon csak néhány helyen fordul elő. A Bakony hegységben Lesenceistvádnál valószínűleg kipusztult.

36. ábra — Abb. 36: Leánykökösrein (*Pulsatilla grandis*)

Termőhelyei:

1. Lesenceistvánd: halastavak legalsó tagjának ÉNy-i szakasza (?)
2. Őcs: Nagy-tó

Irodalom:

- Boros Á. (1953, p. 350)
Földváry M. (1928, p. 339)
Soó R. (1964, p. 509)

Primula auricula ssp. *hungarica*
(BORB.) SOÓ 1940
Medvefűl kankalin
(Cifra kankalin)

Alpin-kárpáti faj, melynek Magyarországon élő endemikus alfaja valószínűleg posztpleisztocén reliktum. Törzsalakja a Kárpátok és az Alpok havasi, illetőleg alhavasi sziklagyepjeiben él. Hazánkban csak a Dunántúli-középhegységben fordul elő, a Vértes egy pontján (Fáni-völgy) és a Bakony hegység 4 pontján. A Bakony hegység legnevezetesebb növényeként szoktuk emlegetni. RÉDL R. fedezte fel az Esztergáli-völgyben. Mészkedvelő, szikla- vagy törmelékföldön, főleg dolomiton, nyílt és zárt dolomit sziklagyepben találja meg létfeltételeit. A medvefűl kankalin fennmaradása ZÓLYOMI B. (1942) szerint a dolomitjelenségnek köszönhető. „A dolomitnak, a vele rokon mészkővel szemben, leglényegesebb tulajdonsága, hogy kémiai alig mállik, fizikai mállása, aprózódása ellenben nagymértékű, sok apró, sokszor homokszerű törmelék képződésével. A dolomit állandóan mozgó felületén a talajképződés lassú, meredek lejtői, gerincélei természetű erdőtlenek, kopárak, nemcsak a jelenben, de a vegetációtörténet régebbi korszakaiban is. Ennek következtében a különböző erdő-történelmi korok erdőinváziói, uniformizáló hatásai csak kevésbé érintették a dolomitterületeket, melyeken így a régi vegetációtörténelmi korok (a jégkorszak előtti időktől, ill. az interglaciális meleg korszakoktól kezdve) egyes sziklai vagy sziklatörmelékű talajon élő növényei a mai napig fennmaradhettek, mint maradvány, más néven relikturnövények.” (FEKETE G. 1964) A hegységben a legtipikusabb élőhelye a Tobán-hegyen található, itt él a legnagyobb állománya. Az Esztergáli-völgyben élő állomány a följéle telepített feketefenyők miatt erősen veszélyeztetett.

Termőhelyei:

1. Eplény: Tobán-hegy
2. Gyenesdiás: Pető-hegy

3. Hárskút: Esztergáli-völgy
4. Márkó: Malom-hegy

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 12, 15, 30, 33)
Földváry M. (1933, p. 47–48)
Polgár S. (1933, p. 32–43)
Rédl R. (1927–28, p. 1–4)
Soó R. (1970, p. 429–430)
Soó R.–Jávorka S. (1951, p. 791)
Zólyomi B. (1942, p. 209–231)

Primula farinosa L. 1753
Lisztes kankalin

Cirkumpoláris faj, alpin-szubarktikus jelleggel, a síkságtól az alpin tájakig előfordul. Hazánkban ritka, kipusztulóban lévő növény. Mészkedvelő, nedves, tápanyagban szegény, bázisokban gazdag, tőzeges vagy mocsári talajokon, mészen gazdag lépréteken tenyészik. A Hanságban és a Sopron melletti Tómalomnál kipusztult, ma már csak a Bakony hegység területén él, de itt is erősen veszélyeztetett (lásd a *Pinguicula alpina* esetében írtakat).

Termőhelyei:

1. Devecser: Sárosfői-erdő
2. Lesenceistvánd: a Lesenceistvánd és Billegemajor közötti láprétmaradvány.
3. Tapolca: A Keszthely felőli vasútvonal mellett, a Tapolca vá. legkülső védjelzője környékén (Papp József adata).

Irodalom:

- Borbás V. (1900, p. 132)
Fekete G. (1964, p. 20)
Gayer Gy. (1925, p. 29)
Kaán K. (1931, p. 170)
Soó R. (1970, p. 430)
Soó R.–Jávorka S. (1951, p. 791)

Primula vulgaris HUDS. 1762
(=*P. acaulis* L. 1753)
Szártalan kankalin

Atlanti-mediterrán faj, mely a síkságtól egészen a prealpin tájig előfordul. Üde, tápanyagokban és bázisokban gazdag, humuszos erdei talajokon, nyirkos és sziklás erdőkben, száraz tölgyesekben. Hazánkban a Dunántúl jellemző növénye, újabban azonban ÉK-en (Tarna-völgy: Kisfüzes) és kimutatták. Kerti dísznövénynek is ültetik.

Termőhelyei:

1. Kevés hely kivételével gyakorlatilag az egész Bakony hegység, elsősorban az Északi-Bakony.

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 24)
Jávorka S. (1940, p. 988–990)
Soó R. (1970, p. 424–425)

Pyrola chlorantha SW. 1810
Zöldvirágú körtike

A dombvidéktől az alpin tájakig előforduló cirkumpoláris faj. Középszáraz, laza, vályog- és homoktalajon, erdei fenyvesekben él. Hazánkban szóróványosan található (Mátra, Bakony, Alpokalja). A Bakony hegységben a fenyőfői ősfenyves a fő termőhelye.

Termőhelyei:

1. Fenyőfő: ősfenyves
2. Várköly (Keszthelyi-hegység)

Irodalom:

- Rédl R. (1942, p. 114)

37. ábra: Az Ócsa melletti Nagy-tó, melynek úszólápjában érdekes tőzegmohafajok élnek

Abb. 37: Der Grosse-See neben Ócsa, in seinem Schwimm-Moor befinden sich interessante Torfmoos-arten.

Soó R. (1968, p. 441)

Soó R. – Jávorka S. (1951, 741)

Ruscus aculeatus L. 1753

Szúrós csodabogyó

Kollin-montán, atlanti-mediterrán faj, mely hazánkban csak a Dunántúlon él, főleg üde, tápanyagban és bázisokban gazdag talajon. Elsősorban a praeillir ligeterdők, mészkedvelő tölgyesekre jellemző. Területünkön a Keszthelyi-hegységben elég általánosan elterjedt (főleg a ssp. *angustifolius*).

Termőhelyei:

1. Keszthelyi-hegység: Rezi-vár – Púpos-hegy, ilonavölgyi Vadlán-lik környéke, vállusi Város, edercsi Sárkány-erdő, Dobogókőmajor, cserszegtomaji Biked stb.

2. Nagyvázszy: Kab-hegy (?)

3. Szigliget

Irodalom:

Domyai B. (1943, p. 7–8)

Fekete G. (1964, p. 13)

Földváry M. (1928, p.)

Soó R. (1973, p. 92–93)

Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 860)

Saxifraga paniculata MILL. 1768

(= *aizoon* JACQ).

Fürtös kőtörőfű

'Inkább mészkedvelő, hegyvidéki-havasi, alpinarktikus (cikumpoláris) faj. Mészkő és szilikát (eruptív) sziklákon, sziklagyepekben, meleg száraz sziklatalajon fordul elő' (SOÓ R. – JÁVORKA S. 1951). A Magyar Középhegység Dunától keletre eső részén több helyen előfordul, míg a Dunántúlon csak egyetlen termőhelye ismeretes.

Termőhelye:

1. Diszel: Csobánc bazaltsziklája

Irodalom:

Gáyer Gy. (1927, p. 101)

Soó R. (1966, p. 265–266)

Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 306)

Soó R. – Kárpáti Z. (1968, p. 195)

Taxus baccata L.

Tiszafa

A tiszafa montán-szubalpin, atlanti-mediterrán európai fa, fenyő-nyírkori reliktum. Inkább mészkedvelő, árnyékkedvelő, üde, laza erdei talajokon, karszterdőkben, sziklaerdőkben, a bükkösökben második lombkoronaszintet alkot. Hazánkban jelentősebb állománya kevés helyen fordul elő (Bükk: Lillafüred, Szinva-völgy, Ómassa, Bakony) Európa egyik legnagyobb tiszafaállománya a Bakonyban található. Különösen sok tiszafa nő a Bánd melletti Miklóspál-hegy északi oldalában. Itt és a környező területeken MAJER A. által végzett számlálás adatai szerint 120 ezer körül van a tiszafatövek száma. A miklóspál-hegyi állománya védett terület. A tiszafa nemcsak a Bakony hegységnek, hanem hazánkban is kiemelkedő jelentőségű természeti értéke. Díszserjeként és díszfaként is ültetik, – főleg parkokba – a Bakony hegység területén is.

Termőhelyei:

1. Bakonybél: Som-hegy

2. Balatonalmádi

3. Bánd: Miklóspál-hegy

4. Csopak

5. Hárskút: Borostyán-hegy

6. Márkó: Balog-szeg, Som-hegy

7. Veszprém: több magános védett tiszafa

8. Egyes példányok díszfaként a terület több pontján.

Irodalom:

Borbás V. (1895, p. 57–77)

Csötönyi J. (1961)

Dornyai B. (1927, p. 25)

Fekete G. (1964, p. 30)

Fekete L. – Blatny T. (1931, p. 584–585)

Földváry M. (1933, p. 5–13)

Gayer Gy. (1930, p. 353–355)

Jávorka S. (1921, p. 264–268)

Kaán K. (1931, p. 244)

Kenyeres I. – Tildy Z. (1960, p. 147–151)

Majer A. (1980)

Mágocsy – Dietz S. (1905, p.)

Pillitz B. (19... p. 17)

Rédl R. (1928–1929, p. 22–25)

Rédl R. (1931, p. 291–293)

Rédl R. (1942, p.)

Soó R. (1964, p. 554)

Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 199)

Schoenoplectus litoralis (SCHRAD.)

PALLA 1888

Tengermelléki káka

Síksági szubtrópusi-mediterrán faj, álló vagy lassan folyó vizekben, humuszos iszaptalajon él. Hazánkban kevés helyen fordul elő (Velencei-tó, Fertő, Hévíz). Európa belsejében egyedül Magyarországon tenyészik. A hévízi melegvízi tó partján állományképző, valószínűleg harmadkori maradványnövény.

Termőhelye:

1. Keszthely: Hévíz

Irodalom:

Fekete G. (1964, p. 17)

Földváry M. (1928, p. 340–341)

Soó R. (1973, p. 188)

Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 892)

Scilla autumnalis L. 1753

Őszi csillagvirág

Mészkedvelő, síksági-dombvidéki mediterrán faj, sziklás és száraz lejtőkön, löszpusztaréteken tenyészik. Hazánkban csak

38. ábra — Abb. 38: Májvirág (*Hepatica nobilis*)

a Bakony hegységben és a Tiszántúlon (Szeged környéke) fordul elő. A Bakony hegységben elsősorban a Balaton-felvidékre jellemző.

Termőhelyei:

1. Hárskút: Papod-tető
2. Inotától Tihanyig terjedő pusztafüves területek
3. Lókút: Kisapod
4. Veszprém környéke

Irodalom:

- Rédl R. (1942, p. 55)
 Soó R. (1973, p. 82)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 856)
 Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 681)

Seseli leucospermum W. et. K. 1801
 Magyar gurgolya

A magyar gurgolya jellegzetes dolomit-endemizmus, panóniai kollin-montán preglaciális maradványfaj. Mészkedvelő, főleg dolomiton, szikla- és törmeléktalajon tenyészik. A nyílt dolomit sziklagyep, a zárt dolomit sziklagyep és sziklafüves lejtők növénye. Lényegében csak a Dunántúli-középhegység területén fordul elő. A Duna vonalát átlépi ugyan, de a Naszályon lévő termőhelye, tekintve, hogy a Naszály szerkezetiileg még a Dunántúli-középhegység tagja nem mond ellent ennek a megállapításnak. A Bakony hegységben sok leőhelye ismeretes, de inkább csak a hegység déli peremén. Tudományos és természetvédelmi szempontból egyaránt jelentős.

Termőhelyei:

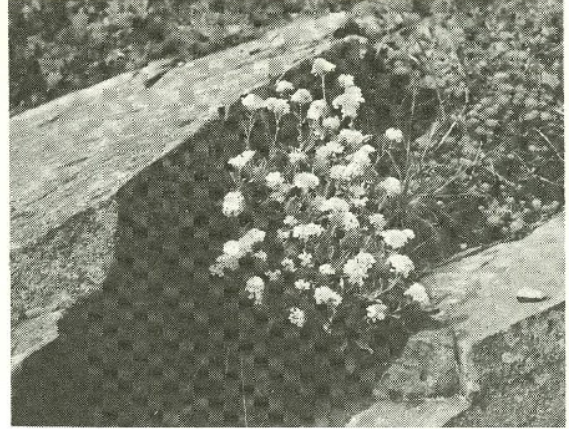
1. Keszthelyi-hegység
2. Balaton-felvidék
3. Keleti-Bakony
4. Odvas-kő (Északi-Bakony)

Irodalom:

- Fekete Gy. (1964, p. 11, 14 stb.)
 Soó R. (1966, p. 465)

Sequoia wellingtonia SEEMANN 1855
 (= *S. gigantea* LINDL. 1850)
 Mammutfenyő

A pacifikus Észak-Amerikából (Sierra Nevada) származó, Magyarországon főleg parkokban ültetett díszfa. A Bakony hegységben is több példánya él.

39. ábra — Abb. 39: Sziklai ternye (*Alyssum saxatile*)

Termőhelyei:

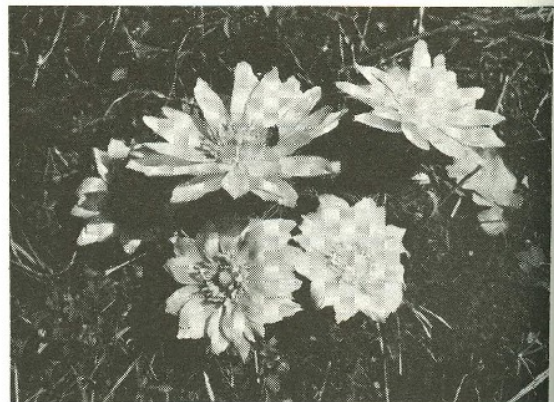
1. Badacsonyórs: Folly-féle arborétum (néhány évvel eelőtt egy vihar derékba törte).
2. Balatonfűzfő: Nitrokémiai ipartelepek parkja
3. Lesencetomaj: szociális otthon parkja (3 példány)
4. Pápakovácsi: általános iskola kertjében
5. Zalalhaláp, park (Héder Sándor adata)
6. Szépalma

Irodalom:

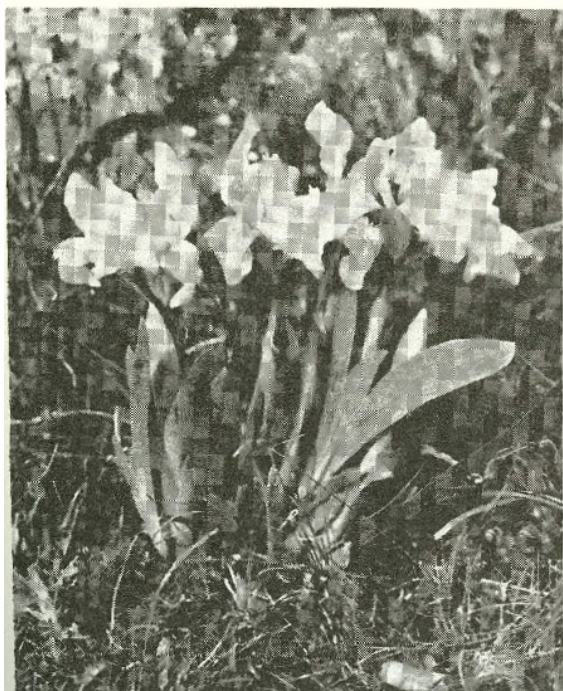
- Dornyai B.—Zákonyi F. (1955, p. 10)
 Földváry M. (1933, p. 73)
 Soó R. (1964, p. 560.)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 204)

Sternbergia colchiciflora W. et. K. 1803
 Vetővirág

Síksági-dombvidéki, kelet-mediterrán faj, az Alföldön posztglaciális löszpusztamaradvány. Mészkedvelő, a szárazságot is tűrő (bár csapadékszegény években a Balaton-felvidéken nem virágzik), főleg sziklafüves területeken, karsztbokorerdőkben tenyésző amarilliszféle. A Magyar Középhegység, így a Bakony hegység, elsősorban a Balaton-felvidék ritka növénye.

40. ábra — Abb. 40: Tavaszi hérics (*Adonis vernalis*)

41. ábra — Abb. 41: Törpe nőszírom (*Iris pumila*)

Termőhelyei:

1. Balatonalmádi és Tihany közti sziklafüves kopárok, karsztbokorerdők,
2. Balatonfüred: Tamás-hegy
3. Inota
4. Keszthelyi-hegység
5. Várpalota

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 21)
 Rédl R. (1942, p. 57–58)
 Soó R. (1973, p. 101–102)
 Soó R. – Jávorka S. (1951, p. 863–864)

Stipa bromoides (L.) DÖRFL. 1897

Mediterrán árvalányhaj, FEKETE G. (1959) szerint harmadkori preglaciális reliktum, mely a Bakonyban éri el elterjedésének legészakibb pontját. Inkább mészkedvelő, főleg szikla- és törmelékfűzeten, hazánkban csak karsztbokorerdőben tenyésző faj. Tudományos és természetvédelmi szempontból egyaránt jelentős faja a Bakony hegységnek, hazánkban csak itt fordul elő.

Termőhelye:

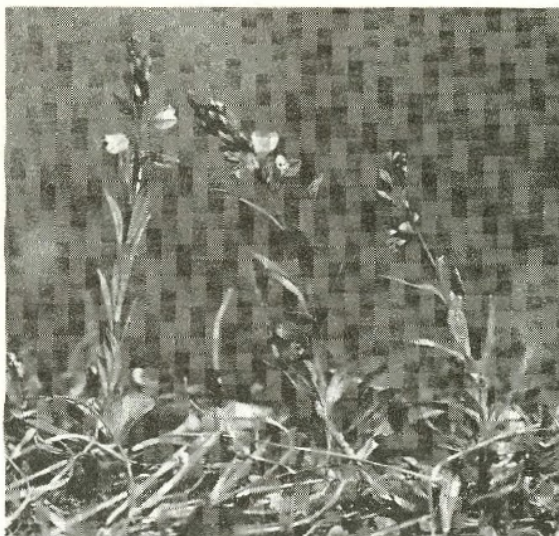
1. Bakonybél: Kőrös-hegy pálházi gerince.

Irodalom:

- Fekete G. (1959, p. 349–356)
 Fekete G. (1964, p. 27)
 Péntes A. (1961, p. 63)
 Soó R. (1973, p. 413)

Troilius europaeus L. 1753
 Zergeboglár

Alhavi-montán, minden bizonnyal jégkorszaki reliktum-jellegű növény. Magyarországon csak néhány helyen fordul

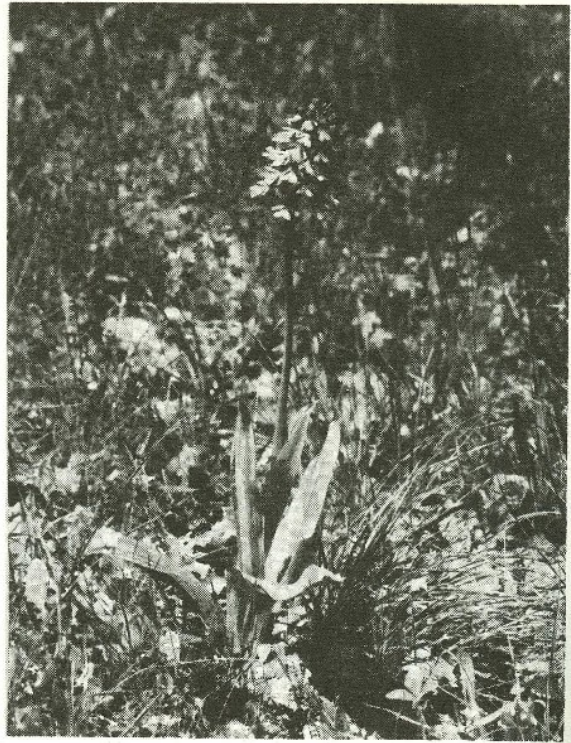
42. ábra — Abb. 42: Keserű pacsirtafű (*Polygala amara*)

43. ábra — Abb. 43: Babér boroszlán (*Daphne laureola*)

44. ábra — Abb. 44: Turbánlilium (*Lilium martagon*)

45. ábra — Abb. 45: Bíboros kosbor (*Orchis purpurea*)

elő, a Nyírségben és a Bakonyalján (SOÓ R.—KÁRPÁTI Z., 1968, p. 115.) lápréteken, láperdőkbén. Azóta az Őrségből is kimutatták. TALLÓS P. szerint hazánkban legnagyobb egyedszámban a tapolcafői termőhelyén található. Az itteni populáció megmentése, védetté nyilvánítása érdekében már az 1960-as évek végén tett lépéseket PAPP J., a veszprémi Bakonyi Múzeum akkori természettudományos muzeológusa. A terület védetté nyilvánítása sajnos még azóta sem történt meg. Örvendetes, hogy a hegység területén az utóbbi időben újabb termőhelyei váltak ismertté. A Devecser melletti termőhelyére NAGY J. erdőmérnök hívta fel a figyelmünket. Ugyancsak ő jelezte Bakonygyepes és Ajkarendek közötti előfordulását is (levélbeni közlés, 1978). Ez utóbbi előfordulást megerősíti TERPÓ A. is (levélbeni közlés, 1980).

Termőhelyei:

1. Tapolcafő: Kalapács-ér, égerliget (az Ūrge-hegytől DNY-ra, a gannai műúttól 0,5 km-re).
2. Magyarpolány—Noszlop: Széki-erdő
3. Devecser: A vasútállomás és a Devecserből Pápára vezető műút közötti mocsaras területen
4. Ajkarendek és Bakonygyepes között a 8-as műút mindkét oldalán, a műút alatt átfolyó Csigere-patak rétvén.

Irodalom:

- Fekete G. (1964, p. 22)
 Rédl R. (1942,
 Soó R. (1966, p. 30—31)
 Soó R.—Jávorka S. (1951,
 Tallós P. (1956, p. 313—314., 1959, p. 301—353)
 Nagy J. és Terpó A. levele (BTM adattára)

Vaccinium myrtilhus L. 1753
 Fekete áfonya

A fekete áfonya hegyvidéki cirkumpoláris faj, mely hazánkban sokfelé él, de a Dunántúlon csak a nyugati határszélén és a Bakony hegységben fordul elő. Főleg ámyékos, nyirkos, savanyú talajú fenyőerdőkben, fenyérekben, irtásokban tenyészik. Mészkerülő erdők ajkőnévnyezetében, főleg nyugaton olykor típusalkotó. A Bakony hegységben is csak nyugaton találja meg létfeltételeit.

Termőhelyei:

1. Nyirád: Deáki-erdő, Tomporcser-tető
2. Uzsá: Uzsai-csarabos természetvédelmi terület

Irodalom:

- Rédl R. (1942, p. 115)
 Soó R.—Jávorka S. (1951, p. 743)
 Soó R.—Kárpáti Z. (1968, p. 579)
 Soó R. (1968, p. 446—447)

A továbbiakban felsorolt növények a Bakony hegység szempontjából tudományos vagy természetvédelmi (vagy mindkettő) megfontolások alapján tekinthetők természeti értékeknek.

Jellemzésüktől helyszűke miatt eltekintünk.

Aconitum variegatum L. ssp. *gracile* GÁY
Adonis vernalis L.
Aethionema saxatile (L.) R. BR.
Ajuga reptans (L.) BENTH.
Alchemilla acutiloba OPIZ.
Allium suaveolens JACQ.
Alyssum saxatile L.
Amelanchier ovalis MEDIK.
Amygdalus nana L.
Anacamptis pyramidalis (L.) RICH.
Anthericum liliago L.
Anthriscus nitida (WHLBG.) HAZSL.
Aquilegia vulgaris L. var. *nigricans* (BAUMG.) SCHUR.
Asplenium septentrionale (L.) HOFFM.
Asplenium viride HUDS.
Astragalus vesicarius L. ssp. *albidus* BR. – BL.
Batrachium trichophyllum (CHAIX) F. SCHULTZ
Betula pubescens EHRH.
Biscutella laevigata L.
Botrychium matricariifolium (RETZ) A. BR.
Botrychium multifidum (GMEL.) RUPR.
Bryonia dioica JASQ.
Bupleurum longifolium L.
Calamagrostis neglecta P.B.
Calamagrostis varia (SCHRAD.) HOST.
Callitriche verna L.
Cardaminopsis hispida (MYGIND) HAY
Carduus glaucus BAUMG.
Carex buekii W. et GR.
Carex disticha HUDS.
Carex hartmanii CAJANDER
Carex lasiocarpa EHRH.
Carex pilulifera L.
Centaurea pseudophrygia C. A. MEY.
Cerasus fruticosa (PALL.) WORONOW
Cerastium silvaticum W. et K.
Ceterach jávorkaeum VIDA SOÓ JÁVORKA
Ceterach mantoniae VÁR. et VIDA
Chamaenerion angustissimum (WEB) SOSNOVSKIJ
Cimicifuga europaea SCH:
Cladium mariscus (L.) POHL.
Comarum palustre L.
Convolvulus cantabrica L.
Coronilla emerus L.
Coronilla vaginalis LAM.
Corydalis fabacea (RETZ.) PERS
Cotoneaster integerrima MEDIK.
Cotoneaster nigra FRIES
Ctenidium molluscum (HEDW.) MITTEN
Cuscuta campestris YUNGKER
Dactylorhiza sambucina (L.) SOÓ
Daphne cneorum L.
Daphne laureola L.
Daphne mezereum L.
Dianthus plumarius L.
Dianthus serotinus W. et K.
Dianthus serotinus var. *soói* ZÓLYOMI
Diphysium complanatum L. ROTHN.
Doronicum orientale HOFFM.
Draba lasiocarpa ROCH.
Dryopteris austriaca WOYNAR
Echinops ruthenicus (FISCH.) MB.
Echium russicum J. F. GMEL.
Eleocharis uniglumis (L.) SCHULT.
Epipactis palustris (MILL.) CR.
Epipogium aphyllum (SCHM.) SW..
Euphorbia angulata JACQ.
Euphorbia dulcis L.
Euphorbia pannonica HOST.
Euphrasia rostkoviana HAYNE
Festuca vaginata W. et K.
Fraxinus ornus L.
Frullania inflata GOTTSCHKE
Fumana procumbens (DUN.) GR. et GODR.
Gagea bohemica (ZAU SCHNER) R. et SCH.
Galium austriacum JACQ.
Galium boreale L.
Galium pumilium MURR.
Galium rotundifolium L.
Genista germanica L.
Gentiana ciliata L.
Gentiana pneumonanthe L.
Geranium lucidum L.
Gladiolus imbricatus L.
Gladiolus paluster GAUD.
Goodyera repens (L.) R. BR.
Gymnadenia odoratissima (L.) RICH.
Gymnocarpium robertianum (HOFFMAN) NEWMAN
Gypsophila arenaria W. et K.
Hepatica nobilis MILL.
Hieracium auricula L. em DC.
Himantoglossum hircinum (L.) SPR.
Hippocrepis somosa L.
Hornungia petraea (L.) RCHB.
Huperzia selago L.
Hypericum barbatum JACQ.
Hypnum vaucherii LESQU.
Iris graminea L. ssp. *pseudocypreus* (SCHUR)
Iris humilis ssp. *arenaria* (W. et K.) LÖVE.
Iris pumila L.
Iris sibirica L.
Jasione montana L.
Juncus bulbosus L.
Juncus maritimus LAM.
Jurinea mollis (TORN) RCHB.
Lastrea thelyteris BORY
Lathyrus pallescens (M.B.) C. KOCH
Lathyrus pannonicus ssp. *pannonicus* (JACQ) GARCKE
Lathyrus sphaericus RETZ.
Lathyrus venetus (MILL. WOHLF) ROUY
Leontodon incanus (L.) SCHRANK
Leptodon smithii MOHR
Lilium martagon L.
Limodorum abortivum (L.) SW.
Limosella aquatica L.
Liparis loeselii (L.) GRAY.
Lycopodium complanatum ROTHM.
Lunaria rediviva L.
Luzula forsteri (SM.) DC.
Medicago rigidula (L.) DESR. in LAM.
Melampyrum barbatum W. et K. ssp. *KITAIBELII* SOÓ in
KITAIBEL
Mercurialis ovata STERNB. et HOPPE
Menyanthes trifoliata L.
Moehringia muscosa L.
Moneses uniflora (L.) A. GRAY
Muscari botryoides (L.) MILL.
Myosotis stenophylla KNAF in OVIZ
Myurella julacea (WILL.) B. F.
Nasturtium officinale R. BR.
Onosma visianii CLEM.
Ophioglossum vulgatum L.
Ophrys apifera HUDS.
Ophrys insectifera L. em. GRUFB. in L.
Ophrys scolopax CAVAN. ssp. *cornuta* (STEVEN) SOÓ
Ophrys sphegodes MILL.
Orchis coriophora L.
Orchis mascula L. ssp. *signifera* (VEST.) SOÓ
Orchis pallens L.
Orchis purpurea HUDS.
Orchis tridentata SCOP.

Orchis ustulata L.
 Ornithogalum sphaerocarpum KERN.
 Orobanche flava MART.
 Orobanche hederea DUBY.
 Oryzopsis virescens (TRIN.) BECK.
 Parnassia palustris L.
 Paulownia tomentosa SIEB. et ZUCC.
 Pedicularis palustris L.
 Petasites albus (L.) GÄRTN.
 Peucedanum arenarium W. et K.
 Phegopteris connectilis (MICHX) WATT.
 Phyllitis scolopendrium (L.) NEWM.
 Physocaulis nodosus (L.) TAUSCH.
 Phyteuma orbiculare L.
 Pinguicula vulgaris L.
 Plantago argentea CHAIX in VILL.
 Poa badensis HAENKE in WILD.
 Polygala amara L.
 Polygonum bistorta L.
 Polystichum lobatum (HUDS.) CHEVALL.
 Polystichum setiferum (FORSK.) MOORE et WOYN.
 Prunus nana STOCKES
 Pterogonium ornithopodioides (HUDS.) LINDB.
 Pulmonaria angustifolia L.
 Pulsatilla grandis WENDER
 Pyrola chlorantha SW.
 Pyrus magyarica TERPO
 Quercus farnetto TEN.
 Quercus pubescens WILD.
 Ranunculus lingue L.
 Ribes alpinum L.
 Rubus podophyllus MÜLL.
 Rubus vestitus ssp. bakonyensis (GÁY) KISS
 Rumex aquaticus L.
 Ruscus hypoglossum L.
 Salix pentandra L.
 Samolus valerandi L. f. Valerandi (terrestris)
 Saxifraga granulata L.
 Scapania calcicola MÜLL.
 Schoenus nigricans L.
 Scorpidium scorpioides (L.) LIMPR.
 Scorzonera humilis L.
 Scutellaria columnae ALL.
 Sedum hillebrandtii FENZL.
 Sedum hispanicum JUSL. (var. buxbaumii GRIS.)
 Senecio doria ssp. umbrosus (W. et K.) SOÓ
 Senecio ovirensis ALL.
 Senecio umbrosus W. et K.
 Serratula lyconifolia (VILL.) KERN. in WETTST.
 Serratula radiata (W. et K.) M. B.
 Sesleria uliginosa OPIZ.
 Sieglingia decumbens (L.) BERNH.
 Smyrnium perfoliatum L.
 Sorbus andreánszkyana KÁRP.
 Sorbus bakonyensis JÁV. et KÁRP.
 Sorbus balatonica KÁRP.
 Sorbus barthae KÁRP.
 Sorbus decipiensiformis KÁRP.
 Sorbus gáyeriana KÁRP.
 Sorbus latissima KÁRP.
 Sorbus rédliana KÁRP.
 Sorbus torminalis (L.) CR.
 Sphagnum fimbriatum WILS
 Sphagnum palustre L.
 Sphagnum recurvum P. BEAUW.
 Spiranthes spiralis (L.) CHEVALL.
 Stipa dasyphylla (CZERN.) TRAUTV.
 Sratiotetes aloides L.
 Tamus communis L.
 Thalictrum minus L. ssp. pseudominus SOÓ
 Thuidium lanatum HAGEN
 Tilia cordata f. tirolensis H. BR.
 Triglochin palustris L.
 Umbilicaria pustulata (L.) HOFFM.
 Utricularia bremii HEER in KOELLIKER
 Utricularia minor L.
 Valeriana sambucifolia MIK f. in POHL.
 Valerianella pumila (WILD.) DC.
 Verbascum speciosum SCHRAD.
 Veronica anagallis aquatica L. ssp. divaricata KRÖSCHE
 Vicia sparsiflora TEN.

- BORBÁS V. (1895): A vénhedő tiszafa – Term. tud. Közl., 27., p. 57–77.
- BORBÁS V. (1900): A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete – A Balaton Tud. Tanulm. Eredm., II., pp. 1–431.
- BOROS Á. (1953): Magyarország mohái – Bp., pp. 1–350.
- BOROS Á.–VAJDA L. (1963): A Bakony dolomitjának mohaföldrajza – A Veszprém Megyei Múz. Közl. 1. p. 281–286.
- CSÖTÖNYI J. (1961): A szentgáli tiszafás – Napló, 1961. aug. 30.
- DARNYAI B. (1943): Florisztikai adatok a Balaton vidékéről – Balatoni Múz. Ért., p. 7–8.
- DARNYAI B.–ZÁKONYI F. (1951): Balaton-felvidék útikalauz – Sport Kiadó, Bp. pp. 1–186.
- DORNAYI B. (1927): Bakony – Bp., Turistaság és Alpinizmus, p. 25, 259–260.
- DÉGEN Á. (1921): A Nothalaena marantaea (L.) R. Br. felfedezése a Balaton mellékén – Botan. Közl., 19. p. 105–109.
- DORNAYI B. (1931): Három zalamegyei öreg fáról – Term. tud. Közl., 63., p. 480.
- FEKETE G. (1959): Stipa bromoides (L.) Dörfl., eine neuentdeckte Pflanze in Ungarn – Acta Bot. Acad. Sc. Hung., 5., p. 349–356.
- FEKETE G. (1964): A Bakony növénytakarója – A Bakony természettud. kut. eredm., 1., pp. 1–56.
- FEKETE L.–BLATTNY T. (1931): Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén, I–II., Selmecbánya, p. 584–585.
- FÖLDVÁRY M. (1928): A Balaton környékének természeti emlékei – Erdészeti Kis., 30. p.
- FÖLDVÁRY M. (1933): A Bakony hegység és a Bakony-alja természeti emlékei – Erdészeti Lapok, 57., p. 5–13.
- GAYER GY. (1923): Néhány érdekes páfrány dunántúli előfordulása – Botan. Közl., 21., p. 79.
- GAYER GY. (1925): Vasvármegye fejlődéstörténeti növényföldrajza és a praenorikum flórasáv – Vas megyei Múz. I. Évkönyve, p. 27–28.
- GAYER GY. (1927): Der Bakonyer Wald – Mitt. Deut. Dendr. Ges., 38., p. 101.
- GAYER GY. (1930): Die Eibe im Bakonyer Walde – Mitt. der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft, 42. p. 353–355.
- JÁVORKA S. (1921): A bakonyi „vénhedő tiszafa” – Term. tud. Közl., 61, p. 264–268.
- JÁVORKA S. (1940): Növényelterjedési határok a Dunántúlon – Math. Term. tud. Ért. 59., p. 967–977.
- JÁVORKA S. (1954): A tátorján a pásztornép egykori ínségkenyere – Élet és Tud., p. 1147.
- JESZENSZKY Á. (1955): 300 éves fűgefák Magyarországon – Élet és Tud., p. 1269–1271.
- JUHÁSZ Á. (1975): A VEAB környezetvédelmi és tájhasznosítási kutatási területének természetföldrajzi tájfelosztása – MTA VEAB, Veszprém p. 7–32.
- KAÁN K. (1931): Természetvédelem és természeti emlékek – Bp., Révai, pp. 1–313.
- KENYERES L.–TILDY Z. (1960): Védett természeti ritkaságaink – Bp., p. 147–151.
- KOPASZ M. szerk. (1978): Védett természeti értékeink – Mezőgazdasági Kiadó, Bp., pp. 1–396.
- KOVÁCS I. (1972): Óvjuk a természetet – Tankönyvkiadó, Bp., pp. 1–256.
- LAKATOS E. (1964): A Crambe tataria löszpusztai reliktum új hazai előfordulása – Botan. Közl., p. 233–238.
- LOVASSY S. (1908): A Keszthelyi hévíz trópusi tündérrózsái – A Balaton Tud. Tanulm. Ered., II., pp. 1–431.
- MAJER A. (1980): A Bakony tiszafása – Akadémiai Kiadó, Bp., pp. 5–358.
- MÁGOCSY–DIETZ S. (1905): Tiszafa a Veszprém megyei Miklóspálhegyről – Növ. Közl., 4, p. 40.
- PAPP J. (1975): Magyarország védett területei. Növény- és állatritkaságok. Panoráma, Bp. pp. 1–248.
- PÉNZES A. (1961): A növények elterjedése – Term. tud. Közl., 92., p. 62–64.
- PILLITZ B. (1908–1910): Veszprém vármegye növényzete, I–II. Veszprém, pp. 1–167.
- POLGÁR S. (1933): A bakonyi Tobán-hegy vegetációja – Botan. Közl., 29., p. 32–43.
- RÉDL R. (1927–28): Az Esztergár-völgy flórája – Veszprémi Kegyesrendi róm. kat. gimn. értesítője, 1928., p. 1–4.
- RÉDL R. (1928–1929): A bakonyi tiszafa pusztuló új lelőhelye – Veszprémi Kegyesrendi gimnázium 1928–1929. évi értesítője, p. 22–25.
- RÉDL R. (1931): A bakonyi tiszafa előfordulása – Term. tud. Közl., 63, p. 291–293.
- RÉDL R. (1935): Európa legnagyobb tiszafatelepe – Veszprémi Hírlap, 1935. febr. 24.
- RÉDL R. (1940): Adatok a Bakony flórájához – Dunántúli Szemle, p. 196–197.
- RÉDL R. (1942): A Bakony hegység és környékének flórája – Veszprém, pp. 1–158.
- RÓMER F. (1860): A Bakony. Természetrajzi és régészeti vázlat – Győr, pp. 1–216.
- SOÓ R. (1964, 1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I–V., Akadémiai Kiadó, Bp.
- SOÓ R.–JÁVORKA S. (1951): A Magyar növényvilág kézikönyve I–II., Bp., Akad. Kiadó, pp. 1–1120.
- SZABÓ I. (1928): Régi emlékek, botanikai érdekességek és új adatok Szombathely város, Vasvármegye és Magyarország flórájához – Annales Musei Com. Castriferei, p. 23–24.
- SZABÓ I. (1979): A Keszthelyi-hegység érdekes növényei – Buvár, 34., 11., 506–509.
- TALLÓS P. (1956): Érdekes és újabb florisztikai adatok a Bakonyból és Magyarország egyéb tájairól – Botan. Közl., 46., p. 313–314.
- TALLÓS P. (1959): Erdő- és réttípus tanulmányok a Széki-erdőben – Erd. Kut., 6., p. 301–353.
- TÓTH S. szerk. (1978): A Bakony természeti képe – Bakonyi Természettud. Múz., pp. 1–92.
- VIDA G. (1954): Florisztikai adatok – Botan. Közl., 45., p. 306.
- ZÓLYOMI B. (1942): A közép-dunai flóraválasztó és a dolomitjelenség – Bot. Közl., 39., p. 209–231.

DIE NATURSCHÄTZE DES BAKONY-GEBIGES, I. BOTANISCHE NATURSCHÄTZE

Der Naturschutz beschäftigt in unseren Tagen jeden in aller Welt, so auch in Ungarn. Einen besonders grossen Schwung erhielt der Naturschutz (als ein Teil des Umweltschutzes) seit dem Jahre 1970, als das Programm „Der Mensch und die Biosphäre“ ins Leben trat. Die Zunahme des Naturschutzes ist auch in Ungarn gesetzmässig, da durch die Verbreitung der Zivilisation und der Technik die Natur immer mehr von ihrem Antlitz verliert.

Der Naturschutz ist eine ausserordentlich verzweigte, vielseitige Tätigkeit, deren organisierte Tüftung in Ungarn auch schon die Aufgabe eines mit grossem Personalstand arbeitenden Apparates ist. Ein bedeutender Fortschritt im Naturschutz kann aber nur dann erreicht werden, wenn jeder seine Heimat liebende Staatsbürger sich des Naturschutzes annimmt und sich am Schutz seiner unmittelbaren Umgebung beteiligt.

Die Definition des Naturschutzbegriffes ist keine leichte Aufgabe. Im weiteren Sinne ist die uns umgebende natürliche Umgebung (Erde, Wasser, Luft, Lebewelt) in ihrer Ganzheit ein Naturschatz. Es gibt Naturschätze in engerem Sinne und auch von hervorgehobener Bedeutung, die im Lande, manchmal sogar auch ausserhalb der Landesgrenzen einen Ruf heissen.

Der Naturschutz hat in Ungarn eine ernste Tradition. Als das erste Naturschutzgesetz ist das im Jahre 1879 herausgegebene Waldgesetz zu betrachten, diesem folgten bis zu unseren Tagen zahlreiche, den Schutz der Natur dienende Gesetze, Verordnungen. In letzter Zeit wurde auch in Ungarn der Naturschutz beschleunigt. Es wurde ein Beschluss über das Zustandebringen von Nationalparks gefasst und der Begriff von Naturschatz mit Landesbedeutung eingeführt. Die Naturschätze von kleinerem Wert gelangten in den Wirkungskreis der Gemeinderäte.

Die Ausdehnung des Bakony-Gebirges wird vom Standpunkt dieser Arbeit aus in ausgedehntem (naturgeographischem) Sinne aufgefasst. Das von den Verfassern untersuchte Gebiet ist: Balaton-Oberland, Tapolcaer Becken, Keszthelyer Gebirge, Südliches Bakony-Gebirge, Nördliches Bakony-Gebirge und Bakonyfuss.

Der Naturschutz des Bakony-Gebirges (genauer: Komitat Veszprém) nahm früher einen vornehmen Platz im Naturschutz Ungarns ein. Das Problem ist mit dem Balaton bzw. mit der Umgebung des Balatons verbunden (Basaltabbau am Balaton-Ufer, Tihanyer Halbinsel usw.). Das Errichten der Nationalparks und Landschaftsschutzbezirke veränderte zwar diese Lage grundlegend, das Gebiet ist aber heute nicht einmal unter den Ersten zu erwähnen. Diese Lage wird sich ver-

bessern, wenn die auf dem Gebirge geplanten und sich im Gange befindenden Erklärungen zu Naturschutzgebieten beendet werden.

Zur Gründung eines Nationalparkes kommt es auf diesem Gebiet nicht. Die z.Z. vorhandenen Landschaftsschutzbezirke sind:

Badacsonyer Landschaftsschutzbezirk
Szent György-Berger Landschaftsschutzbezirk
Tihanyer Landschaftsschutzbezirk.

Im Gange ist die Gründung folgender Landschaftsschutzbezirke:

Somlóer Landschaftsschutzbezirk
Hoch-Bakonyer Landschaftsschutzbezirk

Hinsichtlich der Naturschutzgebiete mit Landes – bedeutung ist das Bakony-Gebirge reich und in naher Zukunft werden diese Gebiete auch noch zunehmen, da die Erklärung zu Naturschutzgebieten im Gange ist. Das Gebirge ist in der Kategorie Naturschätze mit einem Lokalcharakter ebenfalls reich. Deren genaue Aufzählung ist z.Z. nicht lösbar.

Der Grossteil der botanischen Naturschätze des Bakony-Gebirges gehört zu den Naturschätzen von Lokalcharakter. Der Kreis der hierher gehörenden Objekte ist sehr weit und vielfältig, angefangen von den blütenlosen Pflanzen zu den Weichstengelpflanzen, Büschen, Bäumen einschliesslich Parks.

Zur Zeit könnte wahrscheinlich keiner die Fertigstellung der genauen und totalen Liste der botanischen Naturschätze des Bakony-Gebirges übernehmen. Das Ziel dieser Arbeit ist auch nicht diese. Die hinsichtlich des Bakony-Gebirges hervorragenden Pflanzen, die einen Naturschatz vertreten, erhalten nach Autoren eine eingehendere Beschreibung, die weniger bedeutenden werden in der Arbeit nur aufgezählt. Verfasser machen zwischen den blütenlosen und Blütenpflanzen sowie bei letzteren unter Weichstengelpflanzen, Sträuchern und Bäume keinen Unterschied. Sie befassen sich auch nicht mit Parks, Arboretums bzw. mit den hinsichtlich des Naturschutzes wichtigen natürlichen Pflanzengemeinschaften.

A szerzők címe (Anschrift der Verfasser):

CSIBY Mária
H-8420 Zirc
Bakonyi Természettudományi
Múzeum

Dr. TÓTH Sándor
H-8420 Zirc
Bakonyi Természettudományi
Múzeum